

RETURADRESSE
Det praktisk-teologiske seminar
Postboks 1075 Blindern
0316 Oslo

NYTT NORSK KIRKE BLAD

KJØR DEBATT!

Dette er en oppfordring til alle om å delta i NNKs debattforum slik at det mangfoldige spekteret av tro og meninger blir synliggjort. Alle innlegg vil bli redaksjonelt behandlet før en evt. publisering. De to neste deadlines er 4. november 2013 og 1. januar 2014. Max lengde: 8000 anslag. Send til: nytt-norsk-kirkeblad@teologi.uio.no

1. SØNDAG I ADVENT - NYTTÅRSAFTEN

7

2013

HEFTE SYV ÅRGANG FØRTIEN

LEDER: Inkarnasjonen i det vi ellers gjør ..... 3 <i>Ingunn Rinde</i>
MAGASINET: Gudstjenestens skapelsesprosess og samspill..... 4 <i>Erik Hillestad</i> Kirkens kroppspråk..... 12 <i>Morten Erik Stensberg</i> Alt peker mot Gud ..... 18 <i>Ole Martin Holte</i> Nattverden og den kosmiske Jesus ..... 23 <i>Arne Bakken</i> Takkofferets rolle i gudstjenesten..... 27 <i>Jørund Østland Midttun</i> Oss syndere imellom..... 29 <i>Bjarte Leer-Salvesen</i>
DEBATT: Om å vie og velsigne homofile par ..... 32 <i>Roald Iversen</i>
GUDSTJENESTEFORBEREDELSE: 1. søndag i advent - søndag 1. desember ..... 36 <i>Elisabeth Kjetilstad</i> 2. søndag i advent - søndag 8. desember ..... 38 <i>Ingebrigt Røen</i> 3. søndag i advent - søndag 15. desember ..... utgått 4. søndag i advent - søndag 22. desember ..... utgått Julaften - tirsdag 24. desember ..... 43 <i>Notto R. Thelle</i> Juledag - onsdag 25. desember ..... utgått 2. juledag - torsdag 26. desember ..... utgått Romjuls søndag - søndag 29. desember ..... utgått Nyttårsaften - tirsdag 31. desember ..... utgått Luthers teser 48

Nytt norsk kirkeblad blir utgitt av
Det praktisk-teologiske seminar

Redaksjon

Steinar Ims, Kjersti Østland Midttun,
Jan Christian Kielland, Ingunn Rinde og
Beate Fagerli

Redaksjonssekretær

Thomas Ekeberg-Andersen
Ansvarlig redaktør Eivind Berthelsen

Redaksjonens adresse

NNK, Det praktisk-teologiske seminar
PB 1075 Blindern
0316 Oslo

Epost-adresse

nytt-norsk-kirkeblad@teologi.uio.no

Internett

http://www.praktikum-pts.no/publikas-
jonar/nytt-norsk-kirkeblad/

Grafisk design og sats Ekeberg-Andersen

Omslag Andreas Hilmo Grandy-Teig
Trykk Bedriftstrykkeriet AS

Satt med Minion Pro 10,6 / 13,5 pkt
Trykt på 170 / 100 gr CyclusPrint
100% resirkulert papir

ABONNEMENT

Prisendring f.o.m. 01.01. 2011:
Ordinært: kr 250 (student og
honnør kr 125) og løper til det
sies opp skriftlig. Spørsmål kan
sendes på epost til nytt-norsk-
kirkeblad@teologi.uio.no

ANNONSERING

Annonser som ønskes rykket
inn i bladet sendes som ferdige
pdf- eller jpg-dokumenter til nytt-
norsk-kirkeblad@teologi.uio.no.
Annonsepriser:
1/4 side: kr 600
1/2 side: kr 1000
1/1 side: kr 1700

Nytt norsk kirkeblad er et folkekirkelig fagblad
som kommer ut med normalt åtte hefter i året.
Bladet henvender seg til prester, andre kirkelige
ansatte og lekfolk med interesse for kirke- og
gudstjenesteliv.

Nytt norsk kirkeblad viderefører tidsskriftet
Teologi for menigheten og inneholder:

- Tekster med impulser til kreativ omgang
med kirkeårets tekster og bevisst gudstjen-
estearbeid
- Magasindel/temanr: artikler med aktuelt
kirkestoff
- Debatter og omtaler
- Bokanmeldelser

INFORMASJON TIL SKRIBENTER

Redaksjonen mottar gjerne aktuelle tekster til publisering i bladet, i tillegg til de
tekstene vi ber om redaksjonelt. Her er noe nyttig informasjon for alle som forbereder
tekster til bladet:

LENGDE: ARTIKLER: 9000-16000 anslag (=tegn med mellomrom)

TEKSTGJENNOMGANG: 6000-9000 anslag

DEBATTINNLEGG: max. 8000 anslag

MANUS: Nytt Norsk Kirkeblad er ikke et vitenskapelig tidsskrift, derfor ber vi om å
unngå bruk av noter; kildehenvisninger og kommentarer bes inkludert i teksten; ikke
mer enn to overskriftsnivåer i teksten. Vi trykker skribentenes epost-adresse og still-
ing/titel, og ber derfor om at dette inkluderes nederst i teksten.

REDIGERING: Redaksjonen foretar språkvask og korrektur av alle bidrag. Ved behov
for større endringer i innsendte manus vil skribenten få beskjed og vi ønsker da en
dialog og samarbeid om videre tekstbearbeiding.

LEVERING: Vi ber om at manus leveres elektronisk til redaksjonens epost-adresse
eller direkte til redaksjonssekretær: thomas.ekebergandersen@gmail.com

NESTE DEADLINE: 4. november

INKARNASJONEN I DET VI ELLERS GJØR

En ny advent. Et nytt komme. Gamle tekster til nye steder og settinger. Ord som skal bli kropp. Nådens nærvær og nerve. Hvordan formidler vi dette i år?

I magasin-delen i Nytt norsk kirkeblad har vi i det siste hatt fokus på gudstjenesten. Når nattverden skulle tematiseres ønsket vi oss noen tanker på hvordan nattverden henger sammen med resten av gudstjenesten – og enda mer med resten av livet. Nattverd og diakoni. Gudstjenesten etter gudstjenesten. Og vi synes vi har fått fine innspill!

Erik Hillestads artikkel er et foredrag holdt på fagsamling for prester i Hamar bispedømme, som vi fikk tips om å spørre om å få bruke – og han sa ja! Det skal gi mot, lyst og glede til å jobbe videre med gudstjenesten. Morten Erik Stensberg, Ole Martin Holte og Arne Bakken gir oss nettopp slike innspill og utfordringer på sammenheng mellom sakrament, diakoni, kristenliv og medansvar som vi ønsket oss. Og Jørund Østland Midttun sa ja til å skrive noen tanker om takkofferets plass.

Nå er det kanskje tilfeldig at dette kommer i adventsnummeret. Men ikke desto mindre tenker vi det kan være god lesing i nettopp advent. I sin preken i Tromsø Domkirke og Nr1 jula 2011 undret biskop Per Oscar Kjølaas seg på hvorfor det sies at påsken er kirkas viktigste høytid. Hvorfor er død og oppstandelse blitt gjort viktigere enn det at Gud kommer til verden? Er ånd viktigere enn kropp? «Gud, la meg i dag få se ditt helige nærvær i den annens ansikt», ba han. I dette nummeret har vi ønsket å bore dypere i konsekvensen av at vi sier og feirer «Kristi kropp, gitt for deg».

Ellers må vi bare beklage at vi ikke har klart å skaffe tekstgjennomgåelser til alle søndagene. Herved går oppfordringen ut til å melde seg som bidragsyter – både til tekstgjennomgang, debattinnlegg, og ide og etterspørsel til tema!

Så gjenstår det igjen å takke hjerteligst for hvert enkelt bidrag, og ønske Guds velsignelse i kreativt og kroppslig tekstarbeid. I lesing av Magasinet og tekstgjennomgangene, i å la ordene synke inn og vokse videre i hver enkelts kropp og kontekst, og i arbeidet med å formidle nye ord.

En velsignet advent og jul ønskes dere alle fra redaksjonen,

Ingunn Rinde

GUDSTJENESTENS SKAPELSESPROSESS OG SAMPILL

Erik Hillestad
Daglig leder, Kirkelig kulturverksted
erik.hillestad@kkv.no

LITURGI ER LEK PÅ DØDSENS ALVOR

De største læremestrene jeg vet om i gudstjenestefaget er Ernesto Cardenal og Carlos Mejia Godoy, begge fra Nicaragua. Jeg har hatt gleden av å møte dem begge to.

Den ene, Ernesto Cardenal spurte folk i kirkens nærmiljø hva de forsto med tekstene i Bibelen, han avsto fra å belære dem og si hva tekstene "egentlig" betød i henhold til katolsk dogmatikk og teologi. Han utviklet en liturgisk praksis som tok vare på fattigfolks egen fortelling om de livene de levde, deres egen estetiske måte å uttrykke seg på også i visuell kunst.

Den andre, Carlos Mejia Godoy, tok landsens musikkuttrykk og dialekter og billedbruk inn i messen og lot hverdagens problemer komme til uttrykk i bønner og salmer. Gudsbildet ble speilet i skapnin-

gen, i en svettende landarbeiders værbitte og solbrente ansikt. Eller hos en forfrosen unggutt som selger lodder på torget, hos en jente som klager over at det ikke er nok løk på Hamburgeren hun har kjøpt på bensinstasjonen. Carlos Mejia Godoy maktet å skape en nicaraguansk bondemesse, Missa Campesina som er blitt den viktigste nasjonale komposisjonen i landets historie.

Og her ligger en universell oppskrift på godt arbeid med gudstjenesten: Det handler ikke om å hverdagslig-gjøre det hellege, men å helliggjøre det hverdagslige. Å skape gjenkjennelighet i eget liv, men uten å ta bort de store dimensjonene i messens drama.

Det handler om å la kirkerommet senke seg som en ramme rundt et utvalgt avtrykk av verden, et bilde der vi alle hører hjemme og der et gyldig konsentrat av kosmos befinner seg mellom og rundt oss.

Det er som å foreta en sammentrekning av tid og evighet, la de to smelte

sammen til et varende øyeblikk hvor alt er til stede: Fortid, fremtid og nåtid. Fødsel, liv, død og oppstandelse.

Det er som å tre inn i bildet av disiplene som sammen med Jesus feirer den første nattverd, og se hver av oss som en av dem, der de smålig krangler om hvem av dem som er størst, og undrer seg på hva som foregår, hva dette snakket om brød og vin, kropp og blod kan bety, hvorfor denne underlige mannen så mange beundrer vasker føttene våre og engstelig frykter at en av hans nærmeste skal forråde ham.

Å jobbe med gudstjenesten er å plassere disse Bibelens sceneanvisningene inn i nye kontekster, omtrent som en kurator kan gjøre med et kunstverk. Vi skal gjenoppdage de evige sannhetene i kunstverket gjennom å la omgivelsene sette sitt avtrykk på det og la det sette sitt avtrykk på omgivelsene.

Da må vi også vise et sant og gjenkjennelig bilde av den verden vi lever i, vi må definere et holdbart og relevant "vi". Vi må fortelle vårt "vi"s historie og beskrive vår felles situasjon uten å dytte antatte følelser og opplevelser over på noen.

Den aller beste måten å gjøre dette på er å samarbeide. Ja det ligger i sakens natur at det er helt umulig å feire gudstjeneste uten at det på en eller annen måte er resultat av at minst to eller tre er samlet til et slags gruppearbeid.

Det kan skje ved at man skaper et stort verksted rundt hver messe, der mange kan være med på å skape og bekrefte gyldigheten av de bønner som blir bedt, dikt og salmer som blir valgt ut.

Eller ved at to, eller tre fra ulikt faglig hold, basert på kunnskap om hva som rører seg i menigheten, former alt på vegne av det livet og den nerven de kjenner godt. Også dette kan bli både vellykket og gyldig. For også de få kan ha evne til å fange opp det som rører seg i menneskesinnet, gjennom sjelesorg og diakoni, kunstopplevelser, samtaler og samvær av ymse slag, gjennom det som formidles i lokalmiljøet av nyheter, kultur og fortellinger, på bakgrunn av små og store hendelser lokalt og globalt.

Man kan ikke utelukke noen av disse to metodene: Verkstedet og den representative lille gruppen. Det kan være perioder i en menighets liv da den ene metoden har større muligheter for å fungere enn den andre. Verkstedet er den mest krevende, for det oppstår ofte et problem med å få tatt beslutninger, og ofte gir komité-kompromisser et vissent uttrykk. Men når det fungerer, er det den beste garantisten for gyldighet. Da kan en gruppe i menigheten som er spesielt berørt av dagens tekst være med på å sette premisser for hvordan det bes eller snakkes, slik at det hele får en troverdighet og et liv som vibrerer av hverdag inn i den høytidelige rammen. Det er ikke den tekst i tekstrekkene våre som ikke kan anvendes slik at det kan gi gudstjenesten et spesielt tema og fange opp noe som brenner i menighetens eller bygdas liv.

Og dersom man skal snakke om involvering og stedegengjøring som har vært to av gudstjenestereformens honnørord, så er det lite som skaper mer involvering enn å få ta del i utforming og gjennomføring.

Her blir det forberedende arbeidet rundt en gudstjeneste et mål i seg selv.

Samtidig er det en felle her som heter fremmedgjøring. Merkelig nok, for man skulle tro at hvis kloke hoder som vet hva som trengs å sies og ropes til Gud kommer sammen så vil de mange kjenne seg igjen. Det er bare det at man fort kan gå seg vill i fikse ideer og et kråkeslott av påfunn som gjør at folk mister motet og føler seg forkomne i gudstjenesten. At de ikke mestrer situasjonen, at de blir som kveg, som en gjeng med passasjerer på et fly eller en pakketur, uten råderett over en lett kaotisk situasjon.

På mange måter er den foreliggende gudstjenestereform litt i faresonen her.

Gudstjenestens råstoff er tradisjonens vell av messeledd, bønner, salmer, gjensander, liturgiske klær, inventar og symboler. Alt dette skal møte menneskenes virkelighet i dag.

Utfordringen er å sørge for at begge posisjoner fremtrer som noe kjent. At man gjenkjenner sin egen virkelighet i det som blir sagt, men at man også finner noe kjent i tradisjonens repertoar, noe man lærte som barn, noe man snappet opp under mange besøk i begravelser, brylluper, julegudstjenester, barnedåper, radiogudstjenester eller hvis man er så heldig å bo på et sted hvor skolen tar elevene til kirke ved juleavslutninger.

Hvis vi i vår reformiver fratar folk den smule mestringsfølelse det kan gi å kunne sitt fadervår og finne i det minste en av sine favorittsalmer i messen, så har man langt på vei sagt ”du er ikke en av oss, du

hører ikke hjemme her”. Her har kirken gjort en del tabber i den siste tiden. Jeg mener det var en stor tabbe nå for andre gang på ca en generasjon å endre fadervår. Dette har større negativ betydning enn det positive ved mye av den aktualiseringen som reformen har forsøkt å skape. Den nye gudstjenestereformen har i sin iver etter stedegengjøring skapt en situasjon der man kan flytte fra et sted i Norge til et annet, og knapt kjenne igjen en eneste melodi eller bønn i det nye stedets liturgiske praksis. Det er bra med mangfold, men noen få, sentrale ting burde være gjenkjennelige over alt.

Min anbefaling er derfor til høymessefeiringer: Sats på noen veldig kjente ting, ikke forandre så mye på de faste ledd, på gudstjenestens råstoff, men vær desto mer fri i forhold til å bringe noen nye elementer inn, inngå allianser med uventede grupper, finne noe stoff som representerer tidens livsfølelse i form av dikt, kortfilmer, installasjoner, performances, lokale dragspelfantomer, ballettgrupper, teaterinnslag osv.

Det er viktig at ikke folk blir tvunget inn i en aktiv deltakelse, men får dette som et tilbud i messen. Gudstjenesterommet bør være formet slik at det finnes en bakerste benk, et sted hvor man kan være anonym betrakter og selv velge å tre inn og ut av samhandlingen uten komplikasjoner. Hyperaktiv reformiver kan lett ta bort roen, det kontemplative, høytiden og den forbindelsen til tradisjon og de lange linjer i tilværelsen som mange søker.

Fra å ha dyrket langskipenes struktur,

av mange omtalt som en bussreise hvor vi glør hverandre i nakken, så har kirkearkitekturen de siste tiår vært opptatt av sirkelen, at vi alle skal se hverandres ansikter og være deltakende del av et fellesskap. Også dette har havnet i grøfta. Det kan fort oppstå et fellesskapstyranni der man uoppørlig er eksponert for de andres blikk og forventning om at man forstår kodene og liker å være en aktiv deltaker. Ingen som ikke kjenner kodene liker å være aktiv deltaker. Man føler seg bare lost. Vi må ikke skape for høye terskler for å nærme seg en høymesse.

Jeg er for tiden i gang med en innspilling av den gamle Jakobsliturgien fra den syriskortodokse kirke, verdens eldste liturgi som ble utformet på 300- og 400-tallet. I gamle klostre i Syria, Tyrkia og Libanon lever den fortsatt, og den feires på Jesu eget språk, arameisk som flertallet av jødene lærte i sitt babylonske fangenskap og som derfor ble snakket på Jesu tid i hele Levanten.

Her har de et vell av messeledd og melodier, tilkommet gjennom alle århundrer i kirkens historie, de eldste melodiene er fra 160-årene. Dessverre holder denne liturgien på å dø ut i sine opprinnelige områder, fordi folk skvises ut av den politiske utviklingen. Men den lever videre i syrisk-ortodokse diasporaer i Tyskland, Holland, Canada og Sverige. Vi skal gjøre opptak mens den enda finnes i originaltapning på stedet. I klostrene Mar Gabriel og Deyr Safran.

Det er rart å være tilstede under en slik messe. For selv om man har føyd mange

nye hymner og melodier til tradisjonen, så er den opprinnelige grunnstrukturen in takt. Og den er så enkel, så inkluderende. Å dra til Turabdin, som syriacernes område i Tyrkia heter, er som å skrelle av lag på lag av liturgisk staffasje. Noen har trodd at man da kommer til noe som likner et pinsemøte, men det er så langt fra det. Messen er sterkt ritualisert.

Om GT til venstre og NT til høyre og evangeliet i midten og samspillet dem imellom. Tidene som roper til hverandre.

Menighetens kvinner og menn deltar med å falle inn i deler av teksten og melodien og ved et fysisk aktivum under bønnene som minner om muslimenes.

Deltakelsen forutsetter at man kjenner melodistoffet og kan lese språket deres, men det meste av dette er noe de som deltar har vokst inn i som barn. Og så er det likevel ingen krav til en uniformert oppførsel. Folk kan sitte i ro og meditere. Skipet i kirkene der nede er ikke langt, heller ikke rundt, men bredt, slik at alle kommer nær alteret. Og man deltar med alle sanser, ettersom røkelseskaret svinges gjennom hele rommet og et teppe med et motiv fra Bibelen deler verden fra det hinsidige i det aller helligste. Man aner en nærhet til Jerusalems tempel.

De har tidligere hatt instrumenter, lokale strengeinstrumenter, trommer og fløyter i messen, men nå er dette borte, av ressursgrunner. De har ikke råd til å engasjere gode folk, og de de hadde har flyttet ut av området.

Vi skal over til en annen Jakobsliturgi som tar oss et helt annet sted. Likevel har

den fellestrekk med Jakobsliturgien fra Syria. Jeg har selv vært involvert i et intenst gudstjenestearbeid i de siste 12 årene gjennom det vi har utviklet gjennom Jakobsmessene i Oslo.

Messene feires sent søndag kveld i Kulturkirken Jakob, den drives i et samarbeid mellom Oslos studentprester og Kulturkirken Jakob med tilhørende musikere og skuespillere. Fordi den først og fremst har studenter og folk som liker å snu døgnen som målgruppe, har vi beveget oss lenger unna det gjenkjennelige enn jeg ville finne naturlig i en menighetsgudstjeneste søndag formiddag.

Det gjenkjennelige hos oss er grunnstrukturen i en messe og bibeltekstene som følger kirkeåret. Men et bærende nytt element er at samtlige messeledd har fått en fortolkning, en gjendikting og aktualisering som også gis et urbant musikalsk uttrykk hvor musikken iblant har blitt skrevet før teksten. Ambisjonen har vært gjennom nye tekster og ny musikk å forsøke å skape en tilsvarende kontakt med vår tidsfølelse på 2000-tallet, som den Carlos Mejia Godoy skapte i forhold til nicaraguanske bønder i 70-tallets Misa Campesina.

Her er noen eksempler:

AGNUS DEI

*Over en ministers hode
troner en han aldri så
da han fort passerte strøket
langs ruta som han pleier gå
Over all vår dyd og ære*

*Hersker en som brøt vår skikk
Og ble dømt til livslang soning
I en navnløs statistikk*

*I speilet som vi holder fram
rår i glemsel du, Guds lam*

*Tett ved handelsfyrstens pute
våker den han tråkket på
Over TV-kongens drømmer
der står et avkledd offer nå*

*Lysår over maktens tinder
Troner fler enn makten vet,
De som har et ydmykt hjerte:
Fattigdommens majestet*

*I speilet som vi holder fram,
Hersker du, Guds offerlam*

*Over våre frie hender
Rår en fange vi har glemt
Over våre friske kropper:
en syk vi minnes å ha kjent*

*Over våre lune reder:
frosne fugler utestengt
Over dette mette landet:
Sulten som vi har fortrenget*

*I speilet som vi holder fram
Se, der troner du, Guds lam*

SALIGPRISNINGENE:

Salige er de usynlige, himmelriket er deres
 Salige er de urolige og søvnløse, de skal finne fred
 Salige er de som ikke måler i penger, de skal arve jorden
 Salige er de skeive, for de skal se Gud
 Salige er de bevegelige, for dem skal dører åpnes
 Salige er forenklingens fiender som hungrer etter sannhet, de skal mettes
 Salige er de som ikke tåler urett, de skal kalles Guds barn
 Salige er de latterlige, de skal le
 Salige er de hjemløse, for Guds rike er deres

CREDO

Å tro er ikke visshet, men å lene sitt hjertes savn og lykke mot en større favn enn vår
 Og trøstes med at det vi ser omkring oss er for vakkert til å leve bare disse korte år
 Og siden dø fra tid og navn
 Vi tror at alt er i Guds favn
 Å tro er ikke påstand, men å våge
 Å se at det bor smerte bak en fiendes stengte blikk
 Å leve slik at noen her på jorda kan bli møtt som elsket venn på tvers av frykt og ulik skikk
 Å gi vår søster Kristi navn

Vi tror at alt er i Guds favn

Å tro er ikke tanker, men å elske
 Å være del av noe som er større enn oss selv
 Å se at om vi hører til en kirke, er Guds verden større enn vårt hode rommer nå i kveld
 Gud gir hvert ansikt liv og navn
 Vi tror at alt er i Guds favn

Messen likner på den gamle ortodokse jakobsliturgien ved at gamle og nye tekster klinger mot hverandre som en samtale på tvers av tider. Mens der hvor syrerne lar Paulus møte Moses og profetene, så lar Jakobmessen i Oslo bibeltekster snakke til poetiske tekster fra vår egen tid, skrevet av vår tids diktere, Jon Fosse, Arnold Eidslott, Aase Marie Nesse, Stein Mehren.

En annen likhet er at verken vi eller de syrskortodokse har preken. Begge messerformer lar samspillet mellom gamle og nye tekster og den friksjonen som oppstår i det møte være en preken i seg selv.

I Jakobmessen i Oslo har vi flyttet hele energien i prekenarbeidet over i bønneforberedelsene og letingen etter samtidige poetiske tekster som har relevans til bibeltekstene. Bønnene tar utgangspunkt i bibeltekstene og de poetiske tekstene og streber etter å være åpne og inkluderende. Det er liturgene som utfra sitt arbeid blant studentene og alt de fanger opp av det som rører seg der, som utformer bønnene fra gang til gang. Dette er et arbeid hvor ambisjonene er svært høye. Prestene sier til meg at de søker seg mot en risikosone i

bønnearbeidet. Når de kommer dit at de spør seg om de virkelig tør å formulere disse bønnene i kirkerommet, når de opplever seg å være i fritt fall, da kjenner de at de er der de skal være. De bruker enormt med tid på dette. Og de lærer seg bønnene så å si utenat før de fremfører dem. Samtidig er teamet rundt Jakobmessene et fellesskap av tonekunstnere, ordkunstnere og teologer, der hele teamet planlegger hver enkelt gudstjenestene som et sluttet hele, og der musikk som forberedt improvisasjon er like gyldige kommentarer som ordene. Vi gir mye plass til meditasjon, lystenning og stillhet, gjerne en stillhet som er den vi finner inne i tonene i et musiskalsk forløp.

Jakobmessene i Oslo. Det er fire i tallet – en grønn, en rød, en hvit og en fiolett – er det nærmeste jeg har kommet et under i mitt liv som kirkearbeider.

Vi har klart å holde det gående som en produksjon på frivillig basis med profesjonelle musikere og skuespillere gjennom 12 år. Alt vi honorerer folk med, er en flaske rødvin til alle som deltar, og vi har en pool på ca 30-40 frivillige godt kvalifiserte gitarister, bassister, trommeslagere, fløytister, cellister, fiolinister, bratsjister, pianister og bassklarinetter som alltid deltar med fullt engasjement. I tillegg er lyd- og lysfolk – også de fullt ut profesjonelle – med på å skape en atmosfære hvor regi, lysdesign og scenografi er like naturlige og nødvendige fagfelt som teologi. I et ideelt gudstjenesteteam deltar musikere, lysfolk, lydfolk, scenografer og skuespillere på lik linje med prester.

Iblant også dansere og visuelle kunstnere. I Jakobmessene har vi iblant gitt en utfordring til dansegrupper, filmskapere og installasjonskunstnere. Videoverk har blitt projisert på altertavle og vegger, vi har erstattet kyrieleddet med en kortfilm, vi har latt dansere improvisere over dagens tekst.

Temporær kunst er en mulighet for kirkerommet som altfor få menigheter har fått øynene opp for. Og slike verk kan tale sterkt inn i så vel gamle som nye kirkerom. Vi har jo egentlig mange forbilder for dette i tradisjonen, med liturgiske farger som skifter med årets gang, med alter-skap som åpnes og lukkes.

Tenk å skape en ny altertavle til en gammel kirke, der verket består av et hvitt, grønt, rødt og fiolett videoverk, fargene da ikke i bokstavelig, men i stemningsmessig forstand, med motiver som åpner dører inn til fastens, trefoldighetens og festtidens verdener.

Noe av det mest spennende med gudstjenestearbeidet som kunstprosjekt er at vi ikke forholder oss til et publikum, men til en menighet som har en helt substansiell ”rolle” i det skapte verket.

Vi viser ikke fram en forestilling som speiler menneskenes hjerter, men vi utfolder livet selv. Det er noe faktisk som skjer i gudstjenestens nu.

Dette har også en enorm appell til mange skapende mennesker. Tidens kunstscene er på jakt etter veien ut av parrasser, black-boxes og white cubes. Man søker en ekthet en kontekst, en kontakt og et samspill med livet selv. Man erkjenner at

kunstverket får nye betydninger avhengig av ramme og kontekst. Dette tilbyr messen med sin insistering på et sammenfall av alle virkeligheter i samme rom og tid.

Samtidig er det fantastisk å befinne seg i en levende tradisjon med enorme mengder fortellinger og et vell av undertekst. Og det repetitive, rituelle elementet er en ønskedrøm for kunstens behov for å være profet og opprører. Man kan uttrykke negasjoner og tradisjonsbrudd og virkelig blir tatt på alvor i forhold til en menighet for hvem det som sies i kirkerommet er av største betydning. Hvor tas kunst på like stort alvor i samfunnet for øvrig i dag, hvor kunst skyr en estetiserende og dekorativ rolle i takt med den synkende forståelsen for kunstens iboende desperasjon?

Kirken har hatt en lang tradisjon for å tenke instrumentelt om kunst, noe som skal tjene evangeliet. Det paradoksale er i ferd med å inntreffe, at kunsten plassert inn i tradisjonens ramme blir min-

dre instrumentell og får en større frihet enn i mange andre sammenhenger, fordi kirken og messen i større grad enn mange etablerte kunstscener har tradisjon for å ta profetiens uttrykk på største alvor. Og i god kunst er det ofte et profetisk element.

I de fleste praktiske situasjoner i norske menigheters liv er det organisten eller kantoren som representerer kunsten. Vedkommende er den eneste fast ansatte med kunstutdannelse.

Noe av nøkkelen til et rikt gudstjenestearbeid er derfor mange steder å la kirke-musikeren være kontaktperson mot kunstlivet. Og i vår tid er de gamle sjanger-diskusjonene et tilbaketrukket stadium. De fleste av våre kirkemusikere har fått sin utdannelse samtidig med at skillet mellom elitære og populære sjangere har blitt visket ut. Innen de fleste kunstarter, - også innenfor kirken.

Liturgi er en lek på dødsens alvor, der alt er tillatt, også å gjøre feil.

KIRKENS KROPSSPRÅK OM INKARNASJON, NATTVERD OG DIAKONI

Morten Erik Stensberg
Leder for Caritas infoserter
morten.stensberg@caritas.no

TA ET BRØD OG LA DET VANDRE

Når Paulus i sine instruksjoner til menigheten i Korint om feiringen av Herrens måltid viser til Jesu ord fra innstiftelsen av nattverden “i den natt da Herren Jesus ble forrådt, tok han et brød, takket, brøt det og sa: ‘Dette er min kropp, som er for dere’ ” (1 Kor 11, 24), så peker han på hvordan “Kristi kropp” er relatert til fysiske størrelser, brød og mennesker. Den ene er knyttet til brødet, Kristi kropp, gitt i nattverden. Den andre er brukt om Kirken eller fellesskapet av de hellige, fellesskapet rundt gaven omskaper motakerne, så de likedannes med den de åpner seg for å ta imot - “dere er Kristi kropp” (1 Kor 12,27a). “Si meg hva du spiser, så skal jeg si hvem du er”, heter det. Ordene kan med fordel omskrives og anvendes på nattverdfeiringen, “si hvem du spiser, så skal jeg si deg hvem du blir”.

Ikke uten grunn har Fader Vår/Vår Far vært en viktig del av nattverdlitur-

gien siden Kirkens eldste tid. Bønnen om daglig brød er en bønn om kunne spise seg mett. Nattverden feires av Kirken over hele jorden, i katedraler og skur, av mennesker som lever i overflod, av mennesker som kjemper for daglig brød. Hva de har felles er at mettes av de samme Guds gaver og ber den samme bønnen om daglig brød. Likevel er det en forskjell. Våre mager er mette, Gud har gitt daglig brød i rikt monn, våre bønner er mer enn besvarte. I vår overflod kaster vi det brød vi har bedt om å få fra Guds hånd.

Utallige kristne i Norge lar seg forskrekke og også bekymre over at barnehagene ikke lenger synger bordvers før maten. Men hva hjelper det å synge for maten, når det som blir til overs etter måltidene kastes? Den kristne kirke i den rike del av verden kalles til å besvare sine fattige og sultne søskens bønn om daglig brød, ja den er selv svaret på deres bønn om daglig brød. Med vår overflod har Gud satt oss i sitt sted, så vi skulle dele ubekymret med andre, uten å beregne.

Vår omgang med maten handler om hva vi tror om Gud, om troen på Guds

fortsatte skapelse. Hva vi gjør med maten, henger dypest sett sammen med hvem vi tror har gitt oss den. Paulus skriver jo til menigheten i Roma “ med din munn bekjenner [du] at Jesus er Herre” (Rom 10,9), avlegger vi ikke videste forstand også en kristen bekjennelse gjennom hva vi spiser og hvordan vi spiser?

Er mat bare et resultat av menneskets evne til å produsere? Eller er den dypest sett et resultat av Guds godhet, han som ved sin Ånd gir liv til alt levende. Når vi som kristne kaster mat, har vi ikke da i sannhet blitt gjennomsekulariserte. Når troen ikke lenger setter smak på maten vår. Når overflod blir til kjedsomhet i møte med et overfylt kjøleskap, forteller ikke det noe om at vi ikke er så langt unna fra å miste grepet om tilværelsen. Og nærmest er ute av stand til å skjønne konsekvensene av hva vi holder på med. for skaperverket og jorden.

Maten som kastes, brødet som går til spille, avslører oss og viser at vi tilhører en kirke som ennå ikke riktig makter å ta med seg helligheten ut i hverdagen. For når skal den dagen komme da maten ses på som et levende uttrykk for Guds fortsatte skapelse og trofaste kjærlighet til alt han skapt? Først på den dagen vil kirken for alvor gjenvinne noe av sin vitalitet, og da kan evangeliet igjen bli til brød for en verden som fortsatt sulter.

Hvor ofte har ikke deltakelse ved nattverden nesten utelukkende blitt forstått som syndstilgivelse, paradokset er at vi dermed har lukket våre øyne for det faktum at brødet på nattverdbordet helli-

ger alt brød. Helliger alt det som jorden gir oss. På nytt og på nytt gir Kristus seg selv til oss i brødet og vinen under nattverden. Brødet som ble brutt under nattverden gjorde Emmausvandlerne seende. Likevel synes vi ute av stand til å gjenkjenne Kristus i hverdagens mange gaver og glemmer å takke for daglig brød.

Alt det som vi uforskyldt får del i, livet, klærne, maten, er ikke lenger “nåde-gaver”, men uttrykk for menneskets selvstendighet, dets uavhengighet. Dagen da mennesket ble “herre” over sitt eget brød forsvant også Gud mer og mer ut av synsranden. Tydeligst ble det da mennesket til slutt ikke lenger la brød på alteret, men byttet brødet ut med penger.

Men det er fortsatt håp. En kirke som ser på det daglige brød som hellig, som takker for det, vil komme til å merke at i omgangen med det ligger en hemmelighet skjult som etter hvert også har kraft i seg til å forvandle vår omgang med alt det skapte. Med naturen, med våre medskapninger, med den fattige og utstøtte. Med alt levende og sårbart liv.

Visst skal vi fortsatt be vårt Fader Vår, be om daglig brød, men vel vitende om at Kristus sier til oss:

”Vis meg hvordan du behandler ditt daglige brød så jeg kan se hvem du tror på.”

I forbindelse med feiringen av nattverdmåltidet kan man gjerne si at den liturgiske handlingen er en fortetning av Jesu liv. Det er en fortetning som forholder seg til Jesusfortellingen på tre plan, for det første som anamnese, for det andre

som imitatio og til sist som conformatio, i måltidet skjer flere ting. Kirken *minnes* ham (anamnese), *gjør* som ham(imitatio) og *spiser* ham (conformatio) som tok et brød, takket, brøt det og gav disiplene.

“Bli den du er”, sier Augustin og etter ham også Mester Eckhart. Talen om Kirkens kroppsspråk viser til Kirkens kamp og streben etter å bli det som den alt er i Kristus. Inkarnasjon er Guds erfarbarhet, begripelighet og sanselighet. Diakoni er konkretiseringer av den virkelighet som blir mennesker til del under nattverdmåltidet. Den enkeltes kropp skal bli til Kristi kropp, Kirken skal som fellesskap mer og mer bli det som den alt er, Kristi kropp. Kirken er fellesskapet som i likhet med Jesu kropp skal brytes og gis som føde til en hungrende verden. Der hvor diakonien uteblir svekkes Kirkens kroppslighet og dens erfarbarhet står i fare for å bli avstrefet eller fullstendig borte. Når forbindelsen mellom *leiturgia* og *diakonia* utydeliggjøres eller i verste fall opphører å eksistere, blir også kirkens *martyria* skadelidende eller mister troverdighet. Nattverdmåltidet er med sine tre elementer av anamnese, imitatio og conformatio en anskueliggjøring av hva som skal prege og forme Kirkens kroppsspråk i verden. Nattverdbordet skal mer enn noe annet være det “sted hvor verden forvandles” for gjennom måltidet næres Kirken av Kristus selv og blir delaktig i hans vei.

Kristi kropp eller når er “kropp” kropp?

I møte med menigheten i Korint og dens problemer skriver Paulus til dem med ordene: ”For med én Ånd ble vi alle

døpt til å være én kropp, enten vi er jøder eller grekere, slaver eller frie, og alle fikk vi én Ånd å drikke”(1 Kor 12, 13). Det er jo egentlig oppsiktsvekkende at hans negative erfaringer med menigheten i Korint ikke fikk ham til å tone ned tanken på det kristne fellesskapets konkrethet. For flere av kirkene som har sitt utspring i reformasjonen har det alltid vært en fristende tanke å nedtone kirkens konkrethet, den sanne kirke er skjult – en uobserverbar størrelse som bare Gud kjenner. Paulus derimot nekter å gi slipp Kirkens konkrethet, snarere er det som om han radikaliserte tanken med ordene: ”Dere er Kristi kropp, og hver enkelt er dere hans lemmer” (1 Kor 12,27).

Kirkens synlighet er avledet av troen på inkarnasjonens mysterium og intimt forbundet med den, men de to er selvsagt ikke identiske størrelser. Det er all grunn til at reformasjonskirkene ser med kritisk blick på sin egen historie. Det kan hende at de har oversett at det er en fundamental sammenheng mellom Kirkens synlighet og hvilken rolle diakonien tilkjennes. Uten en tydelig kirkelig forankring kan diakonien lett bli overlatt til den enkelte kristne og sett på som et ansvar som ikke først og fremst springer ut av et fellesskaps selvforståelse, men hva enkeltmennesker finner det verd å engasjere seg for.

I Norge har diskusjonen i stor grad dreid seg om forholdet mellom forkynnelse og samfunnsengasjement. Vitnesbyrd og diakoni har blitt spilt ut mot hverandre som motsetninger ikke som komplementære størrelser som springer ut av et

større hele som har inkarnasjonstanken som utgangspunkt. Inkarnasjonstanken motsetter seg alle forsøk på at Kirken og teologien tillkjennes en nisje i virkeligheten hvor Kirken har sitt rom og holder på med sitt på siden av det egentlige liv.

Paulus bruk av begrepet “Kristi kropp” (gr. soma Christou) har tradisjonelt sett vært forstått relasjonelt, utfordringen er likevel at Paulus bruker et begrep som knytter an til en forståelse hvor ordet “kropp” også forstås som en fysisk størrelse. Jeg tror at en tilnærming som i hovedsak har forstått og tolket Paulus metaforisk har bidratt til at perspektivet og anliggendet hans har blitt vanskelige for oss å øyne. Men selve “saken” er jo den at lemmene på en kropp relaterer til hverandre nettopp ved å være bundet til hverandre rent fysisk, kjøttet og senene er det som knytter lemmene på kroppen sammen. “Men hvis det hele var én kroppsdel, hvor ble det da av kroppen? spør Paulus retorisk, en kropp er mer en «summen» av kroppsdelene.

KRISTIVEI –VEIEN NEDOVER

Kirken må våge å utvikle en diakonal teologi som hviler i tyngden av inkarnasjonen, det vil si at den holder sammen himmelsk og jordisk, menneskelig og guddommelig i møte med verden. Selve retningen på inkarnasjonen kommer til uttrykk på en radikal måte i Paulus brev til menigheten i Filippi hvor det heter at “Kristus Jesus var i Guds skikkelse.., men gav avkall på sitt eget, tok på seg en tjenerskikkelse og ble men-

nesker lik” (Fil 2,6). På mange måter kan Kristus-hymnen i Filipperbrevet 2. kapittel (5-11) tjene til å gjøre oss mer oppmerksomme på sammenhengen mellom diakoni og kristologi – diakonia og martyria. Innledningen til hymnen begynner karakteristisk nok med ordene “vis det samme sinnelag som Kristus Jesus!” Bevegelsen nedover mot det jordiske og menneskelige må være paradigmatisk for Kirken dersom den ønsker å være troverdig i sitt vitnesbyrd om Kristus gjennom diakonien. Luther sier det slik i sin traktat om “Den kristne frihet”: “Vi trekker den slutning at et kristent menneske ikke lever i seg selv, men i Kristus og sin neste. Ellers er man ingen kristen. Den kristne lever i Kristus ved troen, i sin neste ved kjærligheten. Ved troen rykkes han oppover til Gud, ved kjærligheten trekkes han igjen nedover til sin neste, men er og blir likevel alltid i Gud og hans kjærlighet...” (Luther 1520/1979:229).

Dermed er det tydelig at Luther her ser en todelt bevegelse i et kristent liv, den ene er opp mot Gud, himmelsk, og den andre ned mot sin neste, jordisk, men de forenes i Gud og hans kjærlighet.

Mang en gang opptrer likevel Kirken som om disse to dimensjonene av himmelsk og jordisk, menneskelig og guddommelig er atskilte størrelser, fremmede og ukjente for hverandre. Men hvis det sant menneskelige og sant guddommelige ikke møtes og berører hverandre gjennom *martyria*, *leiturgia* og *diakonia*, i Kirkens rom, i Kirkens diakoni, forblir Kirken

hjemløs i verden og mennesket hjemløst i kosmos.

INKARNASJON SOM NÆRVÆR

Gjennom inkarnasjonen lot Gud seg bokstavelig talt nagle til jorden – Jesus underkaster seg materien for slik å løfte alt det skapte, all stoffelighet hjem til Gud. Slik sett er Jesus selve fylden av det guddommelige nærvær hvor Gud knytter seg til to helt grunnleggende sider ved vår tilværelse som mennesker, nemlig *væren og nærvær*. Kirken er et fellesskap som er satt til å virkeliggjøre begge disse dimensjonene i sitt eget liv. Utfordringene for et hvert menneskelig fellesskap, også for Kirken, er å innse at nærvær først og fremst er en formidlet størrelse. Nærvær er ingen idé eller tanke, mest av alt er det kroppsliggjøring. Åndelige erfaringer er sjelden eller aldri ”rene” eller uberørte av det menneskelige. Også de mest dypt-gripende erfaringer av det hellige skjer gjennom en kropp som er åpen for en transcendent eller åndelig dimensjon ved tilværelsen. Hvis Kirken skal være sant nærværende, troverdig i sin diakoni må den fram for noe våge å ta bolig i seg selv. Våge å vedstå seg sitt sentrum som er den inkarnerte Gud – den nære Gud formidlet til Kirken gjennom Ånden.

Følgelig er diakoni å la dette nærværet ta mer og mer bolig i eget liv, i egen kropp, i et fellesskap av troende kropper som modellerer for hverandre og verden hva det vil si å følge Kristus etter. Fordi

mennesket selv bærer Guds bilde har det i seg en vedvarende evne til å stige ut av seg selv, til å åpne seg opp for den transcendent dimensjonen i tilværelsen. Men i dette møtet bærer mennesket på ambivalens hvor det ikke helt klarer å gi slipp på sin egen innkrøkkethet - det kjemper med seg selv og undrer på om det skal velge å oppfylles av seg selv eller velge å gi plass til den Andre, til det hellige Nærværet og sin neste.

SYNLIGHET OG HALVHJERTETHET

I all sin synlighet framstår kirken for ganske mange mennesker som halv-hjertet, den blir ofte oppfattet som en størrelse som rommer store motsigelser. Visst rommer kirken tjenestevillighet, skjønnhet, idealisme og medmenneskelighet. Noen ganger oppviser den også en overraskende stor grad av mot og troskap. Men den lar seg også styres av angst og redsel, misunnelse og manglende sjenerøsitet. Kanskje mest på grunn av dens åpenbare og skjulte mangler faller det lettere for de fleste av oss å forholde oss til kirken som om den var en idé, eller aller helst en idealisert størrelse, utenfor tid og rom, hvor det kun finnes mennesker som tror som meg, tenker som meg og lever som meg. Men en slik ekklesiologi kan bare forsvares og ha sin eksistensberettigelse i en kirke som ikke tar inn over seg inkarnasjonsteologiens skepsis mot en tenkning og praksis som helst vil skille materie og Ånd fra hverandre.

KIRKENS KROPPSSPRÅK – SANSELIGHET OG DIAKONI

Svakheten med mye av refleksjonen rundt hva Kirken er og burde være, at en kan komme i fare for å tone ned tanken på dens konkrethet. I luthersk tradisjon har Luthers 'nåden alene', 'Skriften alene', 'troen alene' og 'Kristus alene' oftest blitt tatt til inntekt for en individualisme som nærmest overflødiggjør kirken som fellesskap. Men sannheten er at disse "alene" ikke er ensomme, men formidles og bæres av et synlig fellesskap. Dersom kirken ikke makter å være et kroppsliggjort fellesskap blir disse Luthers "alene" borte –

for de klarer seg kort og godt ikke alene.

I et fellesskap som har sin rot og eksistensberettigelse i det faktum at Gud selv har ickledd seg vår menneskelighet må inkarnasjonstanken stadig få utfordre oss til kritisk refleksjon rundt hva det vil si at Kirken er en kropp og et fellesskap som kroppsliggjøres gjennom sin diakoni. For gjennom sine handlinger avslører kirken hva den bekjenner og er til for, gjennom sitt kroppsspråk ses og sanses Kirken i verden. "Dere er Kristi kropp, og hver enkelt er dere hans lemmer" det var Paulus' budskap til menigheten i Korint og det er fortsatt budskapet til oss 2000 år senere. ■

ALT PEKER MOT GUD – VÅR SAKRAMENTALE VIRKELIGHET

Ole Martin Holte
Spesialrådgiver i Flyktningehjelpen
ole.martin.holte@nrc.no

Å leve er å lese og å tolke. Lese og tolke verden, naturen, virkeligheten. Virkeligheten slik den fremtrer for oss. Slik den fremstår som tegn. Som tegn på hva? En stille sjø kan oppleves som en stille sjø. Men den kan også være et tegn på noe annet, noe større, dypere, annerledes. Sjøen minner oss om den guddommelige stillheten, Guds fred som overgår all forstand. Å leve er å se tegnene som peker mot en annen og dypere realitet, en realitet som vokser frem fra, og fører til Gud. Evner diakonien i dag å finne frem til tegnene på Gud, på Kristus inkarnert i vårt samfunn?

I dag har mange av våre ritualer, også kirkelige, mistet sin kraft og sin tydelighet. De kommuniserer ikke lenger av seg selv. De må forklares for at vi skal forstå dem. Og et tegn som må forklares er ikke lenger et tegn. Og når

tegnene ikke lenger kommuniserer, vil mange miste troen på kirken, på Gud, på at livet dypest sett er bærer av mening. Det blir vanskelig å se Kristus, inkarnert i våre dagligdagse liv. Når livene våre blir av-sakralisert, når det ikke lenger er noe, eller noen som peker mot Gud, når vi ikke lenger ser ansatser til en dypere virkelighet, men ender opp med profan materie, da mister mennesket håpet. Diakonien skal på sin side løfte frem håpet, håpet om at livet er verd å leve, at det ikke er forgyeves å kjempe det godes strid.

Religiøs sannhet er samtidig aldri bare en abstrakt formulering, eller et produkt av logisk tenkning. Religiøs eller åndelig sannhet er levende erfaring. I vår tid er det en tendens til å gjøre alle ting til et objekt for studier og forskning. Det er naturligvis ikke noe galt i å studere og forske. Likevel. Mennesket i dag tendere til å forholde seg til Gud, troen, historien, naturen, som objekter som skal forstås, katego-

riseres, vurderes. Vi forholder oss til livet som et objekt. Den jødiske filosofen Martin Buber mente at også mennesket forholder seg grunnleggende til andre mennesker i to forskjellige forhold; Jeg – Du (Subjekt – subjekt) og Jeg – Det (Subjekt – Objekt). I et Jeg – Det forhold, er du til for meg, som et middel for min måloppnåelse, mine behov. Du er ikke viktig i deg selv. Mens i et Jeg – Du forhold, er vi likeverdige, relasjon oppstår, jeg møter deg, og du møter meg.

For at diakonien i dag skal ha kraft, må vi tørre å forholde oss, være i relasjon, på en annen måte enn i et Jeg-Det forhold. Vi skal nærme oss naturen, virkeligheten, samfunnet og mennesker i et Jeg – Du forhold, som subjekter, som en bror, en søster. Søster uteligger, bror rusavhengig. Vi skal gå inn der vi vel så mye utsetter oss for å bli påvirket, som å påvirke. Der vi ikke alltid vet utfallet av møtet. Da Frans av Assisi overvandt frykten for de spedalske, og for første gang kysset en spedalsk, visste han ikke hvor det skulle føre ham. Troen ser nåden nærværende i de mest ordinære aspektene av våre liv. Dagliglivet består av sakramenter. Av møter, hendelser, erfaringer, av ting, som alle er tegn som inneholder, gjenkaller, visualiserer og kommuniserer en annen virkelighet, en virkelighet annerledes enn dem selv, men likefullt nærværende i dem. Etter et langt liv i fattigdom og forsakelse, skri-

ver Frans av Assisi, kort tid før han dør, det vakre diktet Skapningenes lovsang. Han lovpriser og hilser elementene i verden, og gir de menneskelige attributter; Bror sol; som varmet ham, hans brødre og de fattige, etter kalde netter. Søster vann; som var såre nyttig, kostelig og kysk. Bror vind, som lekte med ansiktene deres og tørket opp duggvåte kutter. Søster død, som ingen levende kunne unnsnippe, som var porten inn til Faderens kjærlighet.

For at Kristus inkarnert i vårt liv, skal bli gjort synlig og nærværende, også gjennom diakonale handlinger, trenger vi å gå inn i Subjekt – Subjekt forhold/relasjoner til livet, til verden, til samfunnet, til ting, til mennesker, til oss selv. Til mine egne spedalske sider, områder jeg ikke vil vedkjenne meg, skyggesidene. Kanskje vil vi da kunne erfare at alt peker mot Gud. At Gud er nærmere oss, enn vi tror. I å la meg påvirke og leve med i smerten til rusmisbrukeren som aldri kommer seg videre, i gleden over smilet til den gatteprostituerte som fikk påspandert en 10-pakning røyk, i sneipen i sølepytten, i smaken av utallige kopper kaffe, i ubehaget av å bli stilt til veggs av en uteligger som stiller meg spørsmål jeg ikke kan svare på, i stillheten mellom to setninger - når jeg venter på deg, når du vil støtte sykkelen min 10 meter lenger ned i gata.

EN FORANDRENDE ELLER AKSEPTERENDE DIAKONI

Hva er det vi vil med vår diakoni, med kirkens diakonale handlinger, med Kristus inkarnert i våre liv? Er vi først og fremst ute for å endre, forandre på mennesker og deres moral, på mennesker og deres livsførsel, på mennesker og deres livsbetingelser? Eller har diakoni i større grad med å tåle, akseptere, være til stede og å inkludere, å gjøre? Hvis diakoni er handlinger for nesten, sprunget ut av Kristi kjærlighet, kommer vi ikke utenom spørsmålet: Hvor vil vi med diakonale handlinger, med diakoni? Endre eller akseptere? Forandre eller være til stede?

En forandrende diakoni vektlegger viktigheten av og troen på at mennesket har potensialet i seg til forandring, at mennesket skal (kan) komme seg videre, at det er ønskelig med forandring fra en vanskelig til en bedre situasjon, at personen skal frigjøre seg, eller frigjøres fra det som hemmer ham, fra det som holder ham fast, gå fra A til B.

Diakoni utført nærmere den andre polen, vektlegger viktigheten av å akseptere menneskers forskjellige måter å leve på, at mennesker i visse situasjoner ikke klarer, evner eller ønsker forandring. Et tålende diakonibegrep vil hevde at diakoniens fremste oppgave er å skape og gi opplevelsen av fellesskap, der mennesker skal kjenne seg inkluderte, akseptert og tålt, slik de er, uten krav til forandring. En rusavhengig som ikke klarer eller vil slutte å ruse

seg, skal likevel omfavnes med støtte, forståelse og kjærlighet.

I virkeligheten finnes det ikke et reelt skille mellom disse polene. Diakonale handlinger beveger seg til enhver tid frem og tilbake mellom polene. Haldor Hald, tidligere sjef for Kirkens Korshær i Danmark, hevdet i sin bok *Kirken der forarger*, at det ikke var Jesu fremste gjerning å forandre mennesker til gode samfunnsborgere, men først og fremst å la dem få del i sitt fellesskap. Andre, som f.eks. Kjell Nordstokke, er mer opptatt av at diakoni er endringsarbeid, også når diakonien tar form av helse- og sosialfaglig praksis. Han mener diakonien må ha et ankerfeste i form av en visjon om handlingers nyskapende kraft, i en forventning om at endring er mulig.

GUD VIL AT DEN FATTIGE SKAL LEVE

«I Guds navn, og i dette lidende folkets navn, hvis skrik og rop løfter seg mot himmelen, og daglig vokser seg sterkere, ber jeg dere, bønnfaller jeg dere, beordrer jeg dere i Guds navn: Stopp undertrykkelsen!»

Dette var de siste offisielle ordene til den katolske erkebiskopen Oscar Romero i El Salvador, før han brutalt ble henrettet av dødsskvadronene mens han feiret messe for noen katolske nonner. Jeg besøkte hjemmet hans da jeg bodde 3 måneder i San Salvador, hos fransiskanerbrødrene. Oscar Romero var de fattige og un-

dertryktes talsmann. Romero, som frigjøringsteologer generelt, snakket om de fattige som det store Kristus-sakramentet. Sakramentalitetslære går i korte trekk ut på at det vi ser, forteller noe om Kristus, peker hen mot Gud, og fungerer som et mulig møtested mellom Gud og mennesker. Et sakrament er et møtested der Gud gjennom synlig midler, for eksempel brød og vin, gir sin nåde på usynlig vis. Ved å spise brød og drikke vin, får vi del i Kristus (usynlig nåde). På samme måte hevder frigjøringsteologene at de fattige er et møtested (sakrament) mellom Gud og mennesker. Å møte de fattige, er å møte Gud.

Dette gjaldt også for Frans av Assisi. Anton Rotzetter, fransiskanerbror og teolog, forteller: «De spedalske er for ham (Frans) et slags sakrament der man må søke Kristus og tro at man finner Ham, *Christus leprosus*, den «spedalske Kristus».

Gjennom de fattiges erfaring åpenbarer og gir Gud seg til kjenne. Kristus handler gjennom de fattiges kamp for overlevelse, rettferdighet, fred og frihet, og blir tillagt en ny teologisk tittel, nemlig *frigjøreren*. I tråd med frigjøringsteologenes tanker kan vi si at for å kjenne den korsfestede Herre av i dag, må kirken, og kirkens medlemmer, nærme seg «de korsfestede» mennesker av i dag. Dette samsvarer med hva Moder Teresa ofte ga uttrykk for: Vi må kjenne de fattige for å kunne tjene dem. Dette blir i frigjøringsteologien kalt prak-

sishermeneutikk: Man kan ikke forstå teksten (Bibelen), uten å gjøre noe av det teksten sier. Frigjøringsteologien tar videre konteksten, for eksempel fattigdommen og sosial urettferdighet på alvor. Hvis en ikke allerede i utgangspunktet starter hos og med de fattige, det vil si dere opplevelse og tolkning av situasjonen, mister man noe sentralt i den kristne tro. Frigjøringsteologien vil således definere teologi som kritisk refleksjon over praksis, i lys av Guds ord. Jeg tror at vår diakonale praksis i større grad trenger å starte med menneskenes opplevelse og tolkning av situasjonen. Diakoni forutsetter lytting. Å se det esensielle. Bortenfor, mellom.

Farvel – sa han...

Farvel, sa reven. – Nå skal du få høre min hemmelighet. Den er ganske enkel: En kan bare se riktig med hjertet. Det vesentlige er usynlig for øyet.

Det vesentlige er usynlig for øyet, gjentok den lille prinsen for at han skulle huske det bedre.

Saint-Exupéry: *Den lille prinsen*

Frigjøringsteologenes kanskje mest kjente utsagn; «Un option preferencial por los pobres - En stillingtagen (foretrukket valg) for de fattige» (min oversettelse), utfordrer oss i vår diakonale tenkning og praksis. Tør vi ta et valg om å engasjere oss i mennesker som befinner seg i marginale posisjoner?

Da Frans av Assisi og brødrene en

gang fastet, skjedde det noe bemerkelsesverdig. Frans som hadde «forelsket seg» i «Fru Fattigdom», holdt fastepraksisen høyt. En natt våkner flere av brødrene av at en medbror - om-tåket og utmattet av sult, roper: «Jeg dør, jeg dør av sult. Jeg dør, jeg dør av sult». Frans våkner, og forsøker å forstå hva det er som foregår. Å bryte fasten var tabu. Fasten var en viktig vei for å temme «broder esel», gjøre kroppen klar til å ta imot Gud. Frans løper plutselig ut av den falleferdige hytten, ut i Umbrias mørke natt, og etter kort tid er han tilbake. Med mat mellom hendene. Brødrene ser på ham med store øyne. Skal den utsultede, hylende broderen, virkelig bryte fasten? Med Frans sin velsignelse? De følger spent med. Frans kneler ned. Ser sin bror i øynene, dekker til måltid, og begynner så selv å spise først. Brødrene holder pusten. Så gir han sin bror å spise. For Frans er kjærlighet, ikke å sette sin bror i forlegenhet. Omsorg er viktigere er regler. Frans bruker seg selv, ydmyker seg selv. Bli en diakonos, en tjener.

Frans gav sine brødre et tegn. Han spiste selv først. Han gjorde det i relasjon. Det fantes ingen foreskreven

oppskrift på hva Frans skulle gjøre i dette tilfellet. Man kunne tenke at han fulgte hjertet. Da jeg selv var fransiskanerbror i 8 år, bodde jeg en periode i Amsterdam, i et kloster. En eldre fransiskanermunk ville en dag ha meg med. Viktig, sa han. Jeg ble med. Vi ble til slutt femten personer, utstyrt med blomster, bannere, musikkinstrumenter. Vi tok t-banen til et område i nærheten av Schipol, et lukket asylmottak, et ingenmannsland. Vi møtte høye murer og piggrådgerder. Høyt der opp, fra vinduer bak murene, vinket asylsøkerne til oss. De hadde ikke fått prøvd sin sak. De var uønsket. Hadde ikke fått sette sine bein på Nederlandsk jord. Én hadde skrevet «We are together» på en hvit t-skjorte som hang ut av vinduet. Vi hadde skrevet «Fred og alt godt» på engelsk, Frans sin hilsen. Hva gjorde vi der? Vi gav et nærvær. Vi ville vise at vi hørte sammen. At vi var på deres side, selv om mur og piggråd og blå-blå politikk skilte oss. Vi stod i stillhet. Vi bad. Vi sang. Vi vinket. Så dro vi tilbake, bare for å komme igjen om en uke. Måned etter måned, år etter år. Kanskje er dette også diakoni; tilstedeværelse over tid. ■

NATTVERDEN OG DEN KOSMISKE JESUS

Arne Bakken
Pilegrimsprest, Hamar bispedømme
arne.bakken@kirken.no

I alminnelige bestemmelser for den nye gudstjenesteordningen i Den norske kirke fastslås det at det ordinært skal være nattverd i enhver hovedgudstjeneste. I menighetene mottas dette av noen med glede og av andre med begrunnet reservasjon. Nattverden har tradisjonelt skapt et skille mellom a- og b-lag i menighetene. Kanskje vi kunne bruke anledningen til å se denne bestemmelsen som en gave til oss og vår kirke, og bruke muligheten til å bringe nattverden fra hodet og ut i hele kroppen? Et avgjørende spørsmål for denne utfordringen er om nattverd er forstått som mat eller bare symbol på mat? Holder vi fast på at det er mat åpnes det til utvidet forståelse av nattverden og som vil kommunisere på en dypere og bredere måte med folk flest. Det finnes jo ikke et menneske som kan leve uten mat. At kroppen og dens funksjoner og nattverd bindes sterkere sammen, tvinger oss til å trekke inn en side ved kristologien som

har vært fraværende hos oss i lange tider, nemlig den kosmologiske kristologi.

Kristus ble inkarnert i hvert molekyl på jorden. Det sted hvor vi forbindes tettest med den kosmiske Kristus er i nattverden. Nattverdens kosmiske karakter ligger like foran oss og venter på å utfoldes. I den fremvoksende miljøteologi og grønne kirkelighet er nattverden det sted hvor mange ulike perspektiver møtes.

I denne lille artikkelen vil jeg kort formidle inspirasjon om dette fra tre danske bøker, nemlig Sallie McFague: *Klimateologi*, Anis 2010, Martin Ishøj: *Klimaklar kristendom. Miljøteologiske begrunnelser*. Anis 2009 og Johannes Nissen: *Vejen, sandheden og kærligheden. Johannesevangeliet og den religiøse søgen*, Forlaget Univers 2010.

DEN RADIKALE EGALITARISME I JESU GUDSRIKE

Sallie McFague, som er et fyreverkteri av en amerikansk teolog, minner oss om den nytestamentlige forsker John Dominic Crossans som sier: «Det åpne bordfelles-

skap og den radikale egalitarisme i Jesu Gudsrike er mer skrekkinngytende enn noe vi noensinne har gjort oss en forestilling om og selv om vi aldri kan akseptere det, bør vi ikke bortforklare det som noe annet».

For Jesus var innbegrepet av Guds rike at alle er innbudt til bords. Riket kjennes på den gjennomførte likhet på de fysiske behovs nivå. Grossans nevner lignelsen om festmåltidet som sentral for forståelsen av hva Jesus mente med Guds rike. Det er i følge McFague en sjokkerende fortelling som går ut over enhver samfunnsgrense for klasse, kjønn, status og rase – for den ender med at alle innbys til festen. Den gjengis i flere versjoner (Matt 22,1-13, Luk 14, 15-24, Tomasevangeliet 64), men hver gang innbyr en fremtredende person andre, formentlig verdige mennesker til en fest bare for å få avvisende svar: en skal se til sin jord, andre skal pløye, en tredje skal i bryllup. Den sinte og vrede gir så sin tjener beskjed om å gå ut i byens gater og ta med hvem som helst de finner tilbake til middagen: fattige, blinde, halte, gode og onde (oppramsingen varierer). Den sjokkerende mening er at alle – hvem som helst – er innbudt. Likheten mellom alle mennesker uttrykkes på det mest grunnleggende fysiske legemes nivå. Det var gjennom at Jesus delte brødet med alle uansett, at evangeliet ble «synlig» blant mennesker – og var en frigjørende «kile» for mange inn i både det jødiske og romerske samfunn – og som med tiden forandret verden, skriver McFague. For jøder fra det 1. århundre fastslo især

renhetslovene at man spiste ikke med fattige, kvinner, syke eller «urettferdige», og i Romerriket grep politiet inn når de kristne små grupper delte maten likt med alle. Det truet hele samfunnstenkingen.

At alle er innbudt til måltid gjelder ikke bare mennesker, men også vann, jord, luft og alle skapninger. Lignelsen er så radikalt altomfattende – intet og ingen er unntatt. McFague siterer Crossans videre: «Guds rike ... begynte på det kroppslige nivå og viste seg som et felleskap omkring helbredelse og spising – det vil si omkring åndelige og fysiske ressurser som sto til rådighet for alle og enhver uten skillelinjer, forskjellsbehandling eller hierarkier»

Kroppen er brennpunktet. Vår behandling av trengende kropp avslører samfunnets innretning. Den angir at korrekt «bordskikk» er tegn på et rettferdig samfunn, nemlig Guds rike. Hvis man anerkjenner denne tolkning så blir «bordet» ikke bare prestens innvigde brød og vin ved nattverdens feiring av Jesu død for våre synders skyls, men snarere de egalitære bespisninger med brød og fisk man møter hele Jesu virke igjennom. Skulle en slik oppfattelse av alterets sakrament trenge inn i de kristne kirker i dag, kunne det endre tankegangen – ja i grunnen hele verden, mener Sallie McFague. Lignelsen om festmåltidet er et bilde på de kristnes møte med klimaforandringene fordi den fokuserer på kroppen og dens behov. Den minner oss om at vår jord er en fortvilet nødstedt kropp, og først når vi begynner å leve på en annen måte – ja begynner å etterleve den husorden for rettferdig for-

deling og bæredyktighet – begynner vi å reagere på en annen måte med hensyn til krisen. Synden blir her å forstå som det å nekte å anerkjenne forbindelsen mellom Guds rike og det økologisk-økonomiske verdenssyn.

DEN KOSMISKE KRISTUS OG NATTVERDENS SAKRAMENT

Den danske presten, Martin Ishøj fremholder på samme måte i sin bok Klimaklar kristendom, at miljøteologien tar fatt om kristendommens kjerne – at Gud ble menneske eller ”kjød” og reformulerer herfra en forståelse av synd, død og frelse med syndenes forlatelse som respekterer alminnelig viten om naturens verden. Slik han ser det reiser Kristustroen seg over det falne mot når det gjelder den aktuelle miljø- og klimasituasjon og gir virkelyst i kampen. I den forbindelse spiller nattverden en betydningsfull rolle.

Kosmisk betyr at universet er Kristi kontekst. Intet sted er uten Kristus. Erkjennelsen av at Kristus er kosmisk, befri kristendommen fra dens fangenskap under en antroposentrisme som sperrer kristendommen inne i mellommenneskelige relasjoner, sier Ishøj. Den kosmiske Kristus kan være det som fremprovoserer en dypere og mer autentisk kristendomsforståelse som uten å underkjenne det mellommenneskelige i kristendommen, ser det i den langt mer omfattende sammenheng som kan begrunne og definere det menneskelige og som kan bringe det i samtale med hele den ikke-menneskelige virkelighet som mennesker i alt er inn-

lemmet i.

Helt elementært er nattverden et måltid. Det er Ishøys utgangspunkt. Det kosmiske, altomfattende perspektiv ligger i at fordi menneskets kropp, dets kjøtt og blod står i kontinuerlig utveksling med hele skapningen, åpenbares hele skapningen som Kristi kropp ved menneskers delaktighet i Kristus. Slik blir i nattverden hele skapningen også delaktig i Kristus, både i lidelse og død og i oppstandelsens herlighet. Kanskje vi kan si det slik at under nattverden så synliggjøres at mennesket er som et smeltepunkt hvor Kristus forener seg med hele skapningen i lidelse, død og oppstandelse? Den kosmiske Kristus, i følge Ishøj, er på denne måten verken en ny tittel eller ny innsikt i kirkens historie. Dette har især hos oss vært ivaretatt i salmene. Grundtvig har mange salmer hvor dette kosmiske kommer til uttrykk, blant annet i «Lyset overalt nu i fylde opgår» (Dansk salmebog nr 246). Her utvides også forståelsen av salmestrofen «Vi samles her i alles sted» (NoS nr 578) – vi samles på vegne av hele skapningen som vi alle er en del av.

DEN EKSKLUSIVE OG UNIVERSELLE KRISTUS

Johannes Nissen, professor i teologi i Aarhus, samler på en måte disse perspektivene i sin bok Vejen, sandheden og kærligheden. Johannesevangeliet og den religiøse søgen.

Han fremholder at Johannes-evangeliet har et «biologisk» språk i sin tale om fødsel, liv og vekst. Det handler om liv og liv-

ets prosesser. Jesus kom for at menneskene skulle ha liv og det i overflod (10,10). Livets midtpunkt har fått et klart og utvetydig navn, Jesus Kristus. Det gjelder å sam-se to virkeligheter, Det er i det daglige brød man finner det himmelske brød. «Jeg er»- utsagnene hos Johannes skal ikke forstås som dogmatiske avgrensningsutsagn, men som en universell invitasjon til å bli disippel, mener Nissen. Johannes-evangeliet kjennetegnes ved en særegen kombinasjon av Kristus-forankring – Kristus alene – og samtidig rommelighet. På en og samme måte fastholdes Kristus som sentrum og hans universalitet. Med en paradoks formulering kan man tale om en inklusiv eksklusivitet. Kristus omfatter alt det menneskelige og alt det skapte. Det er eksklusivt å være så inklusiv.

Jesus – som er sentrum – beveger seg mot periferien hvor kjærlighet og myndighet finnes. Jesus fornedrer seg selv, tar tjenerskikkelse på og blir menneske (Fil 2, 6-7). Verdens Herre påtar seg en slaveoppgave og vasker disiplenes føtter (Joh 13) Det er fra dette ytterste punkt i periferien Jesus oppretter sin myndighet, hevder Johannes Nissen. Alle rommes i Kristus – eksklusivt – ja, men universelt – for det gjelder ALT og ALLE. Han er i sentrum fordi hans kjærlighet omfatter alle uforbeholdt. Han er eksklusiv i all sin rommelighet.

LITURGIEN SAMLER ALT

Det er liturgisk i nattverden at den kosmiske kristologi utfoldes. Når brødet og kalken løftes ved ethvert alter samles universet i et brennpunkt: Dette er Jesu kropp! Dette er Jesu blod! Her er sentrum og rommelighet i ordets dypeste betydning, et smeltepunkt hvor Kristus forener seg med hele skapningen i lidelse, død og oppstandelse. Den dominerende kristologi har lenge vært sterkt kognitivt preget – et bifall til en måte å tenke om Kristus på. Slik Ishøj påpeker, så befirer erkjennelsen av at Kristus er kosmisk kristendommen fra dens fangenskap under en antroposentrisme som sperrer kristendommen inne i mellommenneskelige relasjoner. Er Kristi kropp i brødet og Kristi blod i vinen mat, settes hele skapelsen inn i et kosmisk drama. Alle mennesker er innbudt ut fra kroppens egalitære behov og ut fra menneskets uløselige bundethet til naturen. I nattverden kommer Kristus til oss med liv i all sin fylde, da også nødvendigvis med næring i all sin fylde. Vi operer i dag i vårt kosthold med seks ulike vitaminer fra A-K. Jeg liker å tanke-leke om at i den mat Kristus gir til oss alle, så stiller også resten av alfabetet opp med sine vitaminer - de vi ennå ikke kjenner. Nattverdens «vitaminer» skal jo dekke næringsbehov til kropp så vel som til ånd og sjel. Dette er måltidet som gir oss himmel gjennom jord!

TAKKOFFERETS ROLLE I GUDSTJENESTEN

Jørund Østland Midttun
Rådgiver i kirkerådet
jmi@kirken.no

I den nye gudstjenesteordningen som ventelig blir vedtatt av Kirkemøtet i april, vil takkofferet få en mer tydelig plassering i gudstjenesten, og den vil bli tettere knyttet opp mot nattverden. Normalt skal offeret kunne tas opp under salmen før nattverd, samtidig som brød og vin bæres fram, og måltidet blir forberedt. Fra ulikt hold har det vært uttrykt en viss uro over denne ordningen. Noen mener at det å samle inn penger i seg selv ikke hører hjemme under gudstjenesten; det er to ting som ikke hører sammen. Andre er opptatt av at det bør være et tydelig skille mellom innsamling av takkoffer og nattverdmåltidet. Det er uttrykt en bekymring for at innsamling av penger skal kunne oppfattes som betaling for nattverdgavene. Dette er en alvorlig innvending, og gjør det viktig å undersøke hvilken rolle innsamlingen av penger har i gudstjenesten, og hvorfor den er lagt i

tilknytning til nattverden.

Innsamlinger har gjennom det meste av kirkens historie vært koblet sammen med gudstjenesten. Det har skjedd i større eller mindre grad og på forskjellige måter. Går vi et par hundre år tilbake i tid, var den vanlige måten å drive innsamling på å gå rundt med såkalte "tavler", små bokser av tre, som ble stukket inn i kirkebenkene på lange skaft. Disse boksene hadde antagelig vært i bruk helt siden middelalderen. Kirkeritualet fra 1665 foreskriver at det skal bæres rundt tavler til innsamling for de fattige og til vedlikehold av kirkehuset. Denne skikken ble etter hvert anfektet, og i 1845 kom en "Lov om tavlernes ombæren", som bestemte at ombæringen av tavler skulle opphøre, fordi den forstyrret gudstjenesten, og var en skjult kirkeskatt. Men det var opp til kommunen å bestemme dette, og noen steder fortsatte skikken helt til inn på 1880-tallet. Men det var kommunen som fra nå av hadde ansvaret både for de fattige i sognet og vedlikehold av

kirkene, og opphøret av innsamlingene reflekterer at det sivile samfunnet tok ansvar for flere oppgaver.

I tillegg til disse regelmessige innsamlingene, var menighetene også pålagt et høytidsoffer. De ble tatt inn på de tre høytidsdagene, og var en del av prestens lønn. Men respekten for prestene sank nok stadig utover på 1800-tallet, i alle fall svant offeret hen, og ordningen ble opphevet i ? Som en avløsning av denne tradisjonen kom en lov i 1925 (?) om mulighet for å ta opp offer til misjonen på de store høytidsdagene. I likhet med det gamle takkofferet ble også dette lagt direkte på alteret.

I begynnelsen av forrige århundre var det mindre vanlig, men etter hvert ble det skikk å ta opp en kollekt også til ulike kristelige formål, også utenom misjonssaken. Det var mye lokal variasjon i forhold til hvor ofte det var kollekt, men med den nye høymessen i

1977 kom innsamling inn som et fast ledd, og det ble kalt takkoffer. Vanligvis skal det tas opp i egne poser (disse må sendes fra person til person i kirkebenken, så innsamlingen ikke kommer i konflikt med loven fra 1845!), men kan også tas opp ved alteret eller utgangen. I dag er det nok vanlig å ha en innsamling de aller fleste steder, til egen virksomhet i menigheten og til ulike kristelige formål.

Innsamling av gaver til de fattige har vært en del av den kristne gudstjenesten helt fra aposteltiden. Paulus snakker flere steder om de innsamlingene som er gjort, særlig til menigheten i Jerusalem (ref) og de eldste kildene vi har omtaler blant annet innsamlingen til de trengende i menigheten. Fra begynnelsen av var denne innsamlingen også på forskjellige måter knyttet sammen med nattverdmåltidet.

OSS SYNDERE IMELLOM: OM Å FEIRE NATTVERD I FENGSELET

Bjarte Leer-Salvesen
Fengselsprest, Kristiansand
bjarte@leer-salvesen.no

Nattverd er et nådemåltid der vi forenes med Gud, med oss selv og vår neste. Men hva når konteksten brutalt og fysisk kommuniserer det motsatte? Hva skjer med nattverden når menigheten består av straffedømte og personer i varetekt, som lever strengt isolert fra resten av samfunnet? Mister nattverden mening i en slik sammenheng, eller trenger vi også denne delen av kirka for å forstå dybden i sakramentets mysterium?

KUNSTEN Å VÆRE FRI NÅR DU ER FANGET

Varetektstavdelingen i Kristiansand fengsel består av 20 celler der i hovedsak menn mellom 18 og 50 år sitter og venter på straffesakens behandling i landets domstoler. Gudstjenesten holdes søndag 09:30, en stund etter frokost og medisinerunden, men tidlig nok for den som sitter og venter – søvn er

en populær strategi for å få tiden til å gå. Likevel lusker de fleste ut av cellene sine når presten og betjenter banker på dørene. Kanskje er det fordi dette er dagens sosiale tilbud, foruten timen i den forblåste og på alle måter begredelige «luftegården» på taket av byens tinghus. Ganske sikkert er det fordi presten har med kaffe, kaker og en håndfull dyktige musikkstudenter. Men det handler også om noe mer; det forstår man intuitivt når alvoret senker seg under lystenningen og varer frem til velsignelsen. Fremfor alt er dette tydelig under det hellige måltid.

For det funker, dette sakramentet vi kan skrive så mye klokt om, men som vi aldri vi forstå dybdene av. Det er noe de innsatte *catcher* umiddelbart når de får et stykke brød og dypper det i vinen. Vinen som de lurer på om det kanskje likevel er bitelitt alkohol i, men som de aldri spøker bort. Til og med ordene bærer, selv når erfaringene til gutta på avdelingen er stikk motsatt av

det som blir sagt: «Den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus har nå gitt oss sitt hellige legeme og blod som han gav til soning for alle våre synder.» De sitter der og soner for sine handlinger, de er like mye innesperret etter gudstjenesten, men den gir likevel mening eksistensielt og religiøst. Selvfølgelig, kan du tenke, for Guds nåde er noe annet enn domstolenes og kriminalomsorgens lover. Men likevel blir jeg grepet av dette paradokset. For det er, som en innsatt har skrevet på et vakkert kunstverk i fengselet, «det er en kunst å være fri når du er fanget».

HER ER IKKE BETJENT ELLER FANGE, DERE ER ALLE ETT

Som nyutdannet prest var jeg redd for de store ordene. Jeg hadde en teologisk beskjedenhet der jeg var vant til å ta alle forbeholdene, til å få med nyansene og til å avkle og kritisere den delen av vår tradisjon som for eksempel minner om den objektive forsoningslæren. Ikke misforstå; nyansene er avgjørende – fri meg fra den rene og altfor klare lære! Men likevel, i møte med ulike menigheter – kanskje spesielt bak murene – har jeg erfart verdien av å våge å tale åpent om ord som nåde og tilgivelse. Ja, også om synd, soning og oppgjør. Det er ikke slik at en del av kirka eier på disse ordene, de taler genuint og ekte til oss alle med våre sammensatte liv. Og de har kraft til å virke befriende på dem som sitter og sliter med følgende av sine egne handlinger; med skam og

fortvilelse ovenfor dem de har rammet, og med angst for hva som venter etter endt soning.

Kanskje nattverden også funker fordi vi gjør noe sammen. Måltidet er jo en relasjonell fellesskapende handling. Det er nok ikke det dypeste teologiske poenget i dette temanummeret, men for meg er det en praktisk-teologisk erfaring verdt å grunne over. Vårt samfunns straffesystem, som fremdeles benytter seg av isolasjon i altfor stor grad, medfører at innsatte i lukkede fengsler blir sittende alene med tankekjøret det aller meste av uka. Det er inn i denne hverdagen at gruppen av innsatte, musikkstudenter og prest konstituerer ett nytt (og hellig!) fellesskap som handler sammen – som spiser og drikker sammen – og som dermed bekrefter hverandre som verdifulle tross isolasjonens destruktive kraft. Ganske ofte blir også noen betjenter med på gudstjenesten. Og når betjentene går frem til nattverden, virkelig gjøres de kjente ordene fra galaterbrevet: «Her er ikke jøde eller greker, her er ikke slave eller fri, her er ikke mann og kvinne. Dere er alle én i Kristus Jesus.»

SKJØNNE SYNDERE

Det ligger et ekklesiologisk poeng her også. Det er ikke bare slik at kirka trenger institusjonsgudstjenestene og nattverden i fengselet for å få en dypere forståelse av sakramentets grensesprengende kraft. Vi feirer nattverd i fengselet fordi Guds menighet er bak murene, og

fordi Bibelens oppdrag om å besøke fanger ikke kan virkeliggjøres fullt ut i vårt kirkesamfunn uten at det fundamenteres i sakramentene. Ordene fra eksempelvis Matteus 25:39 og Hebreerne 13:3 handler for meg om nattverden. Om å komme nær de av oss som er bak murene, så nær som en kan være når en spiser brødet og drikker vinen sammen – som den gjengen av skjønne syndere vi alle er. Det er mulig at jeg nå glir over

i andaktsgenren, men for meg er det et hellig øyeblikk når jeg selv mottar nattverd av en av de innsatte. Med sin handling tydeliggjør han at evangeliet og nattverden er for alle. Det er viktig for de innsatte, som lever med psykiske og fysiske murer av alle mulige størrelser. Og det er viktig for meg; for når resten av menigheten bak murene finner mot og trøst i nattverdets mysterium, ja – da er det kanskje håp for meg også.

OM Å VIE OG VELSIGNE HOMOFILE PAR I KIRKEN

Roald Iversen
PhD. Forsker ved Brøset kompetansesenter
roald.iversen@stolav.no

Den 17.oktober 2013 gav Bispemøtet i Den norske kirke ut en læreuttalelse: ”Ekteskapet i et evangelisk-luthersk perspektiv”. Bakgrunnen for denne uttalelsen skyldtes ikke et akutt behov for å si noe nytt om ekteskapet til det norske folk. Uttalelsen var direkte knyttet til spørsmålet om homofile par som ønsker det kan bli viet i kirken og/eller få sitt ekteskap velsignet der.

Alle som har litt kjennskap til norsk kirkegeografi vet at den som tar opp dette spørsmålet i et offentlig ordskifte må være innstilt på å bevege seg i et nok så ulendt terreng. Spørsmålet har lenge vært en del av kirkens berg - og dalbane - politikk. Det har vært oppturer og nedturer, og man skal ikke underslå at avstanden mellom dagens læreuttalelse og den Bispemøtet kom med i 1954 hvor homofile handlinger ble omtalt

som ”perverse og forkastelige ting”, og homoseksualitet karakterisert som ”en samfunnsfare av verdensdimensjoner”, er stor. Man skal heller ikke underslå at Bispemøtets uttalelse fra 1954 hadde en langt bredere tilslutning i folkemeningen enn den har i dag. 1954-uttalelsen var på ingen måte uttrykk for en isolert kirkelig holdning.

Men det har gått 60 år siden den gang. Som forberedelse til dagens læreuttalelse oppnevnte Bispemøtet allerede i 2009 et utvalg som skulle utrede spørsmålet om evangelisk-luthersk forståelse av ekteskapet, samt enkelt spørsmål knyttet til samlivsordninger og samlivsetikk. 11. februar 2013 overleverte utvalget, ikke uventet, en delt innstilling til Bispemøtet. Det er ikke plass til å gå inn på utvalgets arbeid her, men det er et gjennomarbeidet dokument som fortjener å bli lest av mange. I dette innspillet vil jeg imidlertid knytte noen kommentarer til Bispemøtets uttalelse

av 17. oktober. Det er noen teologiske perspektiver i denne uttalelsen som jeg gjerne hadde sett at man hadde tatt seg tid til å utrede. Den viktigste mangelen ved Bispemøtets uttalelse denne gang er, slik jeg ser det, at man ikke har utredet forskjellen på å det å velsigne noen og det å gi sin tilslutning til en moralsk eller teologisk posisjon. De fire mindretallsbiskopene kan derfor hevde at de er helt konsekvente når de, i motsetning til de åtte flertallsbiskopene, ikke bare avviser at homofile kan vies i kirken, men heller ikke vil anbefale overfor Kirkerådet, at homofile som er viet borgerlig, kan få sitt ekteskap velsignet i kirken. De tenker at å anbefale en kirkelig forbønns- og velsignelseshandling for homofile par, er identisk med å gi en moralsk aksept av likekjønnet ekteskap. Dette er etter mitt skjønn en katastrofal misforståelse som man bør rette opp, og det er synd at flertallsbiskopene ikke har brukt sin sjanse til å gjøre det.

Man kunne ha ønsket, og til og med forutsatt, at biskopene, som jo er opp-tatt av Bibelen som normgrunnlag, i det minste hadde tatt seg tid til å undersøke om det finnes tekster i Det nye testamente som gir grunnlag for å hevde at verbet ”å velsigne” eller substantivet ”velsignelse” brukes i betydningen ”gi sin tilslutning til en bestemt moralsk eller teologisk oppfatning”. Etter mitt skjønn gjør ikke tekstene det.

Jeg vil anta at det sikkert er tusen gudstjenester i Norge hver eneste søndag. I alle disse gudstjenestene velsig-

ner man gudstjenestedeltakerne og ber for dem. Forbønnen og velsignelsen innebærer ikke at presten gir sin moralske aksept til alt det disse menneskene måtte ha foretatt seg i livet. Likevel deles velsignelsen ut, raust og rundhåndet, og nettopp slik er også Jesu praksis, slik vi kan lese den ut av Det nye testamente. Tenk om fengselsprestene i Norge heretter skulle la være å velsigne de innsatte med begrunnelsen at hvis de gjorde det, kunne noen komme til å tro at de dermed gav en moralsk aksept til de handlingene som de innsatte var dømt for. Ingen har tenkt slik om velsignelsen, før mindretallsbiskopene nå gjør det.

Å si sa til den man elsker, kan aldri bli galt. Det gjelder for homofile like mye som for heterofile. Derfor bør homofile også kunne vises i kirkene. Den som er imot det, bør likevel kunne velsigne det homofile paret. Å nekte å velsigne et homofilt par med begrunnelsen at man ikke vil gi moralsk aksept til likekjønnet samliv, er å foreta en sammenblanding av to kategorier som ikke hører sammen.

Selv om jeg er dypt uenig i den teologiske og moralske vurdering som de fire mindretallsbiskopene har foretatt i Bispemøtets uttalelse, vil jeg velsigne dem fra og med dette øyeblikk og hver eneste gang jeg treffer dem eller ser dem på TV. Mer enn det: Jeg vil be Vårherre om å velsigne dem skikkelig og lenge! Å velsigne mennesker er en dyp meningsfull handling som alle mennesker

kan ta del i, ikke bare prester, selv om Jesu etterfølgere har fått et særlig kall om å gjøre det, aller sterkest uttrykt i Lukasevangeliet: ”Velsign dem som forbanner dere! (Lukas 6, 28). La oss velsigne mindretallsbiskopene kraftig framover og se hva som da skjer med dem! Forvent store endringer! Men

ingen trenger å vente på en ny kirke-
lig forordning for å velsigne homofile
par eller biskoper i Den norske kirke.
Det er bare å sette i gang, inne i kir-
kene våre, og overalt ellers! Improvisér!
Noen ganger er evangeliets egenart vik-
tigere enn kirkens orden.

Notto R. Thelle Juleevangeliet

Inspirasjon for prester
Forberedelse til advent og jul
Vakker gavebok

DEBATT

Bla i boken på www.komforlag.no
Til salgs i bokhandelen
Eller pr e-post til
notto.thelle@teologi.uio.no
kr 249,- gratis forsendelse

ADVENTSTIDA

I. søndag i advent - søndag 1. desember 2013

Evangelietekst: Matt 21, 1-11

Lesetekster: Salme 24, 1-10 og Rom 13, 11-12

Elisabeth Kjetilstad
Kapellan, Høybråten
elisabet.kjetilstad@oslo.kirken.no

I søndag i advent tenner me det første lyset i adventskransen. Me finn fram lilla dukar, serviettar og adventsstjerne. Er me heldige, har me litt tid til å snakka med borna om at tida me no går inn i heiter advent. Advent tyder ”å venta”, seier me kanskje. ”Kva er det me ventar på?”, spør kanskje borna. I alle fall dei minste borna. Jo, svarer me med lys, entusiastisk stemme, me ventar på Jesus. Jesusbarnet. Han blir fødd. Snart, når alle fire lysa er tende, då kjem Jesus. Heilt sikkert.

Natt til første søndag i advent har mange 10 og 11 åringar vore med på Lys Våken og overnatta i kyrkja. I. søndag i advent deltek gjerne borna aktivt i liturgien på gudstenesta. Dei har øvd på songar, skrive bønner, øvd på liturgi. Kanskje har dei også eit dramastykke. Er det dagens preiketekst borna dramatiserer, som handlar om at Jesus rid inn i Jerusalem på eit esel? Ropar dei ”ho-

sianna!”, slik som det står i forteljinga at folket gjorde det den gongen for lenge sidan?

Dei mindre borna som er med på gudstenesta 1 søndag i advent blir kanskje litt forvirra av denne forteljinga på denne første søndagen i advent. Det er jo ein liten gut me ventar på. Kvifor pluttseleg byrgja å snakka om ein vaksen mann som som rir på eit esel?

Det er kanskje ikkje berre borna som blir litt forvirra av alle desse forteljingane på ein gong. Kanskje presten også klør seg i hovudet, og lurar litt på korleis ho skal klara å få det til å henga saman på forståeleg vis både for born og vaksne at me no går inn i advent og førebuinga til jul og Jesusbarnet, ved å dra fram ei forteljing om den vaksne Jesus på veg inn i påskehøgtida? Det er mykje informasjon på ein gong. Det kan kjennast som om kontekstane kræsjar.

Joda. Visst ser presten eit poeng og to som dukkar opp ved å lesa forteljinga

om Jesus sitt inntog i Jerusalem på første søndag i advent. For eksempel dette: At advent er lik *vente-tid*. ME ventar. Me har starta nedteljinga. Og ventar. Samstundes er også advent lik *komme-tid*. Matteusteksten og Jesus som rid inn i Jerusalem slår an tonen for resten av advent. Me les om korleis Jesus førebur seg på å komma. Han bed disiplane gå og finna to eselfolar som står og ventar på han, så dei gjer, og Jesus kan setja seg på eselryggen og så...SÅ er han på veg. På sitt forunderlege og overveldande vis. Slik kan det altså vera med advent: *Me førebur oss på å ta imot. Gud føre-*

bur seg på å komma. Menneske og Gud er i bevegelse mot kvarandre.

Eit møte *finn* stad: I Matteusteksten møtest Gud og menneska, når Jesus rid på eselet og folket helsar han med ”hosianna!”. Jesus rid vidare på eselet, og jorda skjelv!

Eit møte *ventar*: Me les preiketeksten for første søndag i advent og forstår at me kan ha forventningar om eit møte som vil gjera noko med oss, forandra oss, og rista grunnen me står på.

Tenn lys!

VEIEN TIL HIMMELEN

2. søndag i adventstiden - søndag 8. desember 2013

Evangelietekst: Joh 14, 1-4

Lesetekster: Salme 33, 18-22 og Hebr 6, 13-19a

Salmeforslag: 19, 552, 3, - 654, 863, 14, 542

Ingebrigt Røen

Sykehusprest, St. Olavs hospital, Trondheim
 ingebrigt.roen@stolav.no

Ei jente hadde fått vite at pappa skulle til himmelen nå som han var død av sykdom. Da kista var senket og presten kastet jord på, protesterte hun til mammaen sin. ”Du sa at pappa skulle til himmelen, men presten putter han ned i jorda”.

FARS HUS OG FARS HAND

”Da jeg fikk vite at jeg hadde uhelbredelig kreft, kjente jeg Farshanda under meg”. Hun holder hånda fram for å demonstrere hvordan hun overraskende og konkret hadde kjent hvordan Gud løftet henne i det øyeblikket. Og siden hadde hun vært der, i Gudshanda.

ADVENT

Advent betyr komme. Herren skal komme. Og det kan skje plutselig, når vi minst venter det. Hvilke tanker vekker det i oss, tro? Hvis vi tok runden i en gruppe i menigheten og delte hva hver enkelt egentlig føler for det at Herren Jesus Kristus skal komme igjen, hva ville bli sagt? Kan det være at noen kryper litt sammen og blir engstelige, kanskje? En gammel angst for å bli avslørt. Bli tatt på senga, uforberedt. Å bli funnet å ikke være verdig? En annen ser kanskje fram til at Gud endelig skal ordne opp i all urettferdigheten og nøden i verden. Kan han ikke skynde seg litt!? Atter andre tenker at da skal all den lidelsen som livet mitt har vært preget av endelig ta slutt og bli avløst av glede, fred, ro,- alt det som godt er. Det kan være

klokt å sette ord på hvor forskjellig følelser de som kommer til gudstjeneste kan ha i forhold til den store dagen da Jesus skal komme igjen. Himmelforventningen er som alt annet naturlig nok preget av vår personlighet, våre erfaringer og våre angster. Det er inn i disse ulike følelsesregistrene vi skal preke denne søndagen også.

GLEDE OG FORVENTNING

Det er ikke domsperspektivet som er framme denne dagen. Andre søndag i advent er først og fremst en dag preget av glede og forventning, og det gjelder for så vidt hele adventstida. Løft hodene, for deres forløsning er nær! Det er denne tonen salmene for dagen setter. Forventningen om gjenkomsten er noe som kan løfte oss. Det at Jesus gjør i stand et sted og kommer og tar oss til seg, gir framtid og håp allerede nå. Johannes er som kjent opptatt av evighetens tilstedevær og betydning allerede i dag. Dagen i dag blir litt annerledes når vi tenker på at én dag, én dag skal vår Herre Jesus Kristus komme og samle oss hos seg i himmelrik.

LESETEKSTENE

Det er fantastiske lesetekster denne søndagen. Hør bare på følgende formuleringer.

Herrens øye hviler på... Vår sjel venter på Herren. Vårt hjerte gleder seg i ham. Vi setter vår lit til hans hellige navn. Det er deg vi venter på. Dette håpet er et trygt og fast anker for sjelen.

HIMMELHÅP

Evangelieteksten formidler himmelhåp. Like før vår tekst spør Peter Jesus hvor han går hen, og Jesus svarer: "Dit jeg går, kan du ikke følge meg nå. Senere skal du følge meg". Det er ikke minst håpet om å komme til himmelen det handler om her. For mange pasienter jeg møter har kristenlivet til nå vært et jordeliv med Jesus. Så er jordelivet i ferd med å ta slutt. Hva venter på den andre siden? Hva slags liv blir det? Blir jeg tatt i mot? Holder trua mi, livet mitt, er jeg tilgitt? Nåden, tilgivelsen og kraften har vært størrelser knyttet til livet her på jorda. Hvordan blir det nå?

VEIEN

Jesus sier at vi kjenner veien til Far. Jeg kjenner en som ikke liker å bruke kart for å finne veien, men heller vil oppdage veg og landskap selv. Også da han bodde i Paris, syklet han byen på kryss og tvers uten kart og ofte uten å vite hvor han befant seg. Syklet han seg vill, fant han ofte noe spennende han ikke ville ha funnet hvis han slavisk fulgte kartet. Noen har sagt at av og til må man gå seg vill for å finne fram. Det er gjerne slik i livet. Det hører med å ikke vite hvor man er eller hvor man skal. Oppskrift på livet utdeles ikke ved start, ei heller kart eller vei-beskrivelse. Det er ganske talende for kristenmennesket at veien er en levende person, ikke en ferdig opplinet rute det finnes kart over. Og jeg synes det er typisk for Jesus at han ikke lager skjema, timeplan, kart og regler for livet. Han befinner

seg i evangeliene stadig i spontane møter med enkeltmennesker og folkehoper. Det er ikke gitt hva han skal gjøre og si, og veien hans blir til gjennom de brå og vanskelige valg han må foreta når livet slik melder seg med sine utfordringer. Anklager, spørsmål og sykes behov krever veivalg der og da. Valg er vanskelig. Det er lett for den som tror på Gud å ønske seg at han tar valgene for en. Hvem man skal dele livet med, hvilken utdanning og jobb en skal velge. Det er lett å tenke at det ene veivalget vil være rett, det andre galt. Men selv Jesus kunne nok i mange situasjoner ha handlet helt annerledes, og det ville også være en bra vei.

DU MÅ TENKE SJÆL

I tre år var Jesus hos dem som læremester og modell. Han tok nok de fleste valgene, vil jeg tro, når det gjaldt hva de skulle gjøre og når de skulle dra hvor. Sammen med Jesus gikk disiplene omkring. De fulgte han. Fascinert av han. Lyttende til alt det fantastiske han hadde å si. Avhengige av han for veivalg, livsinnhold, håp og mening. De forstod at denne personen var noe helt særlig. De håpet at han var Messias. De så at han helbredet syke, hørte at han forkynte at himmelriket var kommet nær, og ved å observere det Jesus sa og gjorde, observerte de dette himmelriket i funksjon, et rike som var nokså annerledes enn det Messiasriket de hadde håpet på. For Jesus handlet ikke med makt og sverd, og samlet ikke tropper. Men slik overrasket han dem gang på gang, og det han sa avfødte spørsmål hos

dem. Han var rett og slett god på å få dem til å tenke selv. Og det er ingen selvfølge at en leder utsendt fra Gud opplærer etterfølgerne til å stille spørsmål, til og med ved det lederen gjør og sier. Også vår tekst får dem til å tenke selv og skaper spørsmål, som vi vet, om hvor han går og hvor veien er å finne. Slik forbereder han dem på å skulle klare seg uten at han er fysisk til stede i flokken. Han lærer dem opp til å ”tenke sjæl”. Slik lærer han opp kirken til å finne sin vei i mange utfordrende møter med mennesker, møter hvor det ikke foreligger noen fullstendig oppskrift. Men hvor kirken, rustet med Bibel og bønn og de mange historiene om hva Jesus sa og gjorde, likevel må tenke selv.

VIVETVEIEN

Jesus slår fast at dit han går, vet disiplene veien. Dette avkrefter så Tomas i neste øyeblikk, slik at Jesus får presisert at det er han selv som er veien. Arbeidet som sykehusprest har lært meg mye om hvordan Jesus fungerer som veien nettopp når pasienten ikke vet hvor han skal eller i det hele tatt hvordan framtida blir. For mange betyr det mye å vite at han er der akkurat på dette veistrekket med dårlig sikt framover. Da er Jesus en å ”gå til” med lidelsen, sorgen, livet. Denne lille veibiten vet de gjerne hvordan de skal gå. Veien kan hete bønneveien. Utrolig mange pasienter forteller at de ber hver kveld. Ikke at de nødvendigvis er ”religiøse” nei, men ber hver dag, ja! Ikke minst takker mange for alt det som har vært og er bra i livet. Noen ber om at de

må få dø snart, for livet har blitt først og fremst vondt. Veien kan hete salmeveien. Salmer som setter ord på det vanskelige og samtidig løfter håpet og gudsnærværet fram. Veien kan hete samtaleveien. Å få sagt til en medtroende hvordan livet er. Å få delt viktige bibelord eller samtalt om hvor viktig Jesus er for dem. Veien kan hete forbønnsveien. Troende landet over og noen ganger verden over samlet i bønn som bærer den syke fram for Gud, også når han selv ikke greier å samle seg til bønn. Jo, veien til Jesus er det mange som kan og bruker. Og da vet vi vel veien?

FOR GLAD I TIL Å HØRE

Jesus forbereder dem på sin død. Det ser ut til å ha vært vanskelig for disiplene, som var så knyttet til han, å oppfatte. Det ser jeg også ofte på sykehuset. Legen kan si tydelig hvilken vei det bærer. Men de pårørende er så glad i og knyttet til den syke at de enten ikke oppfatter det eller fortrenger det. Veien til himmelen går gjennom separasjon. Det er ofte kreven- de å omstille seg fra daglig liv med Jesus til evig liv med han. Og midt i denne omstillingsprosessen kommer det at man skal ta farvel med alle de man har stått nær gjennom livet. Disiplene var så glad i Jesus at de ser ut til å ikke greie å høre det han sa, at han skulle dø først, og siden gjøre i stand et sted.

ET STED DER VI ER ØNSKET

Separasjonsangsten er en grunnleggende angst som hører til det å være menneske. Og angsten for ikke å være elsket og øn-

sket er en annen grunnleggende dimen- sjon i livene våre. Her understreker Jesus at disiplene er ønsket. Han drar av sted for å gjøre i stand et sted der de kan være sammen med han. Han svikter dem ikke når han nå forlater dem. Tvert om gjør han det for deres skyld. Han dør for syn- dene deres. Ved at han tar straffen for al- les misgjerninger på seg, åpnes mulighe- ten for frelse og evig liv. Det er nødvendig det han er i ferd med. Døden er en nød- vendig del av veien. Han elsker så høyt at han tilgir syndene våre og åpner himmel- riket for oss når vi ber og bekjenner. Det perfekte livet er ikke det som gjør at han tar oss til seg. Det at vi har gjort så godt vi har kunnet er heller ikke nok. Hvem har for øvrig det? Kunne man ikke nesten all- tid ha gjort enda mer? Det er og blir Jesus og Far sin kjærlighet til oss som ligger til grunn for at det gjøres i stand et sted for oss der vi kan være der Jesus er. Evig.

HIMMELFORESTILLINGER

Jeg spør noen ganger pasientene hvordan de tenker seg himmelen. Det er spen- nende å høre om hus hvor det lyser fra vinduene, om samvær med sine, om et sted for hvile. Hvis du rekker å spørre en håndfull før du skal preke, om hvordan de forestiller seg livet etter døden, vil det kunne være nyttig prekenforberedelse. Disse himmelbildene er viktige for man- ge. Og ved å etterspørre dem og dele dem, utvikler vi tanken, arbeider vi på vårt håp og bevisstgjøres på de himmelbilder som er våre og som vi nå skal møte tekstens bilder med.

ANGSTEN ER DER - OG JESUS

Jeg arbeider med alvorlig syke og døende. Ikke sjelden tilkaller sykepleiere meg med beskjed om at pasienten har dødsangst. Det er ikke mange dagene siden jeg sist satt hos en familie hvor mor lå for døden. De hadde gjort alt for at hun fortsatt skulle få leve. De ville at hun skulle få leve for hennes del. Og de ville at hun skulle fortsette å leve for sin egen skyld. De var fylt av angst og fortvilelse over tanken på at hun skulle "gå bort", som det noen ganger uttrykkes, slik Jesus forteller at han skal gå bort. Det var viktig for dem at presten skulle komme og lyse velsignelsen over henne. I det øyeblikket var angsten i rommet, men også Jesus. Jeg møter troende mennesker som krever av seg selv at de skal være rolige når de ligger og skal dø. De ser ut til å tenke at slik dør mennesker som tror rett. Men når kroppen brytes ned, sykdommen herjer og avskjed med de nærmest må tas, er det mye å forlange. Ikke bare ligger man og er alvorlig syk og plages. Nei, i tillegg skal man attpåtil være rolig! Jesus ser selv ut til å ha kjent angsten i Getsemane da han ba om å få slippe å dø, og på korset da han ropte ut et spørsmål om hvorfor Gud hadde forlatt han. Vi har en frelser som har prøvd å være menneske, inklusive det å dø. Det er denne frelseren som er der i angsten. Hos disiplene som skal miste han. Og hos oss. Et guddommelig nærvær som muligens kan gjøre det slik at vi ikke gripes full-

stendig av angsten. Angsten er der. Men Jesus er også der. "La ikke hjertet bli grepet av angst. Tro på Gud og tro på meg".

FARS HUS MED MANGE ROM

Mitt bilde av himmelen er et farshus med et morskjøkken. På det kjøkkenet er brød bakt og stoler satt fram. Jeg håper at jeg når den dagen kommer vil kjenne at dette stedet er "hjemme". At det er mange rom i Guds hus, er noe av det aller fineste Jesus har sagt. Det sier noe om at i Guds hjerte og i Guds himmel er det god plass. Og det er plass til mange slags mennesker. Man kan filosofere over hva slags rom som kan finnes seg der. Konsertlokale har vi vel hørt skal være der. Men inngår kino-sal for filminteresserte? Finnes verksted? Treningsrom?

HÅP I DAG

Håp beskrives ofte som framtidsrettet. Det slår meg mer og mer at håp også handler om øyeblikket her og nå. Og dette håpsfylte kommer veldig ofte av de betydningfulle relasjonene. Til de nærreste. Og til Gud. "Hva er det som gir deg håp?", spurte jeg nylig en pasient. "Det å vite at jeg hører til i en større sammenheng, det gir meg håp", svarte han. Det å vite at vi hører til hos Gud. At Jesus tenker på oss. At han har gått for å gjøre i stand et sted for oss der vi skal være sammen med han, det gir håp til dagen i dag. ■

KEISER OG GALILEER

Julaften - tirsdag 24. desember 2013

Evangelietekst: Luk 2, 1-20

Lesetekster: Jes 9, 1a.2.6-7 og 1 Joh 1, 1-4

Notto R. Thelle
Seniorprofessor, TF
notto.thelle@teologi.uio.no

”Beretningen om Jesu fødsel er det vakreste som er skrevet,” sa den svenske dikteren Pär Lagerkvist i en samtale med Jakob Weidemann en sen nattetime i Roma. Selv om Lagerkvist allerede i ungdommen hadde brutt med den ”guden” som preget hans strenge barndomshjem, ble juleevangeliet stående som ”det tettteste, det knappeste og det vakreste”. Ingen har kommet i nærheten av dette, mente han, og ingen skulle det heller. ”Jeg skulle gjerne sett ansiktet på den mannen – møtt ham som skrev dette.” Det var evangelisten Lukas han tenkte på. Så la han til: ”Tenk om det er sant!”

Det kan bli sentimentalt kliss. Det kan bli så vakkert at man glemmer de

brutale realitetene. Jesus ble født som andre barn, moren fødte med veer, blod og smerte, faren forstod at barnet var truet, og selv skulle han bli et motsigelsens tegn. Det er kanskje nettopp spenningen mellom skjønnhet og brutal realisme som gjør at fortellingen fremdeles fascinerer og vekker undring. ”Tenk om det er sant!”

I en tidligere gjennomgang av juleforkynnelsen her i NNK (2009) og i flere bøker har jeg forsøkt å beskrive de ulike motivene som dukker opp i fortellingene om Jesu fødsel, og om den enkelte evangelists særegne regi og fortellerstemme. Med Lukas-beretningen som julaftentekst vil jeg konsentrere meg om ett sentralt motiv som ofte forsvinner i bakgrunnen for stall og krybbe og englesang. Det ibsenske ”Keiser og Galileer” gjør nytte som stikkord for

det spillet som utfolder seg i de bibelske fortellingene om guddommelig makt.

Julen er full av retorikk om kongebarnet som er født i Betlehem. ”En fattig jomfru satt i lønn / og fødte himlens kongesønn.” Hva slags konge var han? Hva slags frelser var det som ble født? Hva slags makt representerte han?

Da må vi selvsagt glemme alt vi vet om moderne konstitusjonelle monarkier og symbolkonger, med nasjonale høytider, internasjonal markedsføring og hoffromantikk. En klassisk konge eller keiser er først og fremst makt, ofte holdt oppe av brutal vold, manipulasjon, krig og likvidering. Det har sakens vært gode konger som så folket og gav dem gode lover, dømte rettferdig og ville fred. Men erfaringene viser at de som søker eller arver makt ofte blir fordervet av sine egne maktambisjoner. Bibelen er full av slike konger. Jesu samtid hadde grusomme fyrster. Vi selv behøver bare å se ut over verden, så skjønner vi hva det er. Selv frigjøringsheltene ender ofte opp som grusomme tyranner.

På en måte er det merkelig at ”kongen” og Guds ”kongeheredømme” (*basileia*) skulle bli et så sentralt symbol for frelse i bibelsk tradisjon. Ifølge Det gamle testamente var Gud motstander av kongedømmet. Israels folk hadde ingen sentral leder og misunte nabo-folkene som hadde det. De ville ha en konge som kunne beskytte dem, trygge grensene, gi lover og sikre freden. Men profeten advarte dem. Han hadde sett

hva kongene brukte sin makt til og protesterte på Guds vegne. Den kongen de drømte om, ville nok kunne kue nabo-folkene, men ville samtidig tyne sitt eget folk. Han ville ta sønnene deres og sende dem i krig, og utnytte døtrene. Han ville beslaglegge jordene og vingårdene deres, kue dem med skatter, tvinge deres tjenere og treller til å arbeide for seg, og la soldatene voldta deres døtre. En dag ville folket rope til Gud på grunn av kongen de valgte, advarte profeten, men da var det for sent (1 Sam 8:10-18).

På denne bakgrunnen er det unektelig et paradoks at kongedømmet likevel slo igjennom ikke bare som konkret politisk maktideal, men også som bibelsk symbol på frelse. Når det likevel skjedde, hadde det to grunner: De hadde opplevd konger som virkelig så folket, gode redningsmenn som hadde omsorg og ikke lot seg bestikke. For det andre levde disse glimtene av gode konger videre i folks drømmer og profetenes visjoner av kongen som har visdoms og forstands ånd (Jes 11:1-10), som bryter det tyngende åket (Jes 9:2-7), smir våpen om til ploger og vingårdskniver (Jes 2:4).

Det er ikke alltid vi ser det så tydelig, men hos Lukas utspiller dette seg ikke minst i hans stadige kontrastering av keiseren og imperiet på den ene siden og på den andre siden barnet som fødes i en ubetydelig utkant av imperiet. Det er som om han vil spørre: Er det Gud eller Caesar som har makten? Er det Augustus eller barnet i krybben som

blir stående? Det er mye å ta av, men jeg skal innskrenke meg til to glimt.

Vi tenker ikke så ofte over det, men *hvorfor* i all verden begynner Lukas sitt juleevangelium med keiser Augustus?

Lukas er ikke bare passiv formidler av gamle fortellinger. Han har sin regi. Han vil noe med sin beretning. Han etablerer så å si to sentrale arenaer: imperiet og dets grenseløse makt som den store scenen og provinsbyen Betlehem med dens fattigdom som den lille.

Den store scenen: Keiser Augustus som gir befaling om at hele verden skulle innskrives i manntall. Kvirinius var landshøvding i Syria, og Herodes den store var konge i Judea. De var alle keiserens menn. Tidsangivelsen er faktisk ganske upresis. Men det er ikke først og fremst historisk og politisk interesse som gjør at Lukas beskriver den storpolitiske scenen. Hans anliggende er å si at hele verden – representert ved keiseren og hans enorme imperium – var rammen for Jesu fødsel. Barnet var ikke bare jødernes konge, men var sendt til verden.

Augustus, opprinnelig kjent som Gaius Julius Caesar Octavianus, ble eneveldig hersker i Romerriket etter å ha nedkjempet sine to andre medherskere i triumviratet, Antonius og Lepidus. Det var først da han ble endelig innsatt som imperator i år 27 f. Kr. at han også fikk ærestittelen Augustus, som betyr ”den opphøyde”, på gresk Sebastos eller ”den ærværdige”. I prinsippet hadde senatet fremdeles makt,

men Augustus fungerte som den absolute hersker med kontroll over lovgivningen, økonomien og hæren. Han maktet å gjøre slutt på et århundre med borgerkrig og politisk uro og skapte den orden og stabilitet som gjerne omtales som Pax Romana, romerfreden. I provinsene lot han seg hylle som en guddom, samtidig som han lot embetsmenn styre og overlot til lokale fyrster å ta seg av de ulike provinsenes indre anliggender.

Kontrasten er stor når Lukas beskriver den lille scenen og samler fokus om to små mennesker i en utkantprovins i det mektige imperiet: Josef og Maria fra den lille landsbyen Nasaret nord i Galilea må på keiserens befaling begi seg til Betlehem i Judea for å registrere seg i manntall. Josef hadde sin slekt fra dette stedet, som på Jesu tid var en liten landsby med noen hundre innbyggere. Hun var høygravid, det var ikke husrom å oppdrive, og de måtte ta til takke med en krok i en stall eller i den delen av et hus i landsbyen der dyrene holdt til. Der fødte hun sitt barn.

Også her foregriper Lukas et anliggende som preger hele hans fortelling. Klarere enn de andre evangeliene markerer han at Jesu liv ikke handlet om makt og ære, men snarere rettet seg mot dem som levde i samfunnets skygger. Når han senere forteller hvordan Jesus kom med sin første programerklæring i hjembyen, handler det om gledesbudskap for fattige, frihet for fanger, syn til blinde og frihet for undertrykte (Luk 4,

18-19.

Hva er da mer naturlig enn at Jesus selv måtte fødes i fattigdom, utenfor maktens og religionens sentrum? Det er som om Lukas vil hamre det fast. Glem drømmene om makt og ære og vold. En konge etter Guds hjerte søker det lave, begynner blant de foraktede og utstøtte, og gir liv og drømmer til dem som er havnet utenfor glansen.

Men Lukas gjør mer enn å tegne det store bildet. Også i de små detaljene legger han ut hint om sin forståelse av kongemakt. Han gjør det ikke med brask og bram slik at han bli tatt for det, men vever det inn i sin vakre fortelling der det nyfødte barnet blir keiserens motbilde. Ikke minst er det tydelig i selve englesangen, som litt overraskende har en politisk brodd. Ledd for ledd spiller den på retorikk som tradisjonelt hyller keiser Augustus, og ikke minst på de forventningene som ble knyttet til keiserens fødsel.

De fleste av oss er så vant til fortellingen at vi ikke fornemmer den dramatiske spenningen i budskapet. Det lyder mer som en idyll: hyrdene på marken, englesangen, barnet i krybben, gledesbudskapet om frelse for hele folket. "Ære være Gud i det høyeste og fred på jorden blant mennesker som Gud har glede i!" Som liturgisk bevisste gjenkjenner vi det i gudstjenestens gloria-ledd. Var det noe mer?

Ja, engelens budskap rommer en kamouflert proklamasjon som utfordrer keiseren og hele hans imperium. Lukas

visste godt at Augustus ble hyllet som en verdens frelser. Ved hans fødsel lød det ifølge tradisjonen en tilsvarende lovsang, kanskje et "ære være", for han var en guddommelig keiser hvis fødselsdag ble proklamert som et "evangelium om glede" for hele folket. Som grunnlegger av det romerske imperiet hadde han gjort ende på krigene og skapt fred på jorden. Den gylne tidsalder dikterne hadde drømt om, var i ferd med å vende tilbake med Augustus.

Lukas formulerer engelens budskap på en måte som ligger tett opp til de uttrykkene som ble brukt om keiseren. Engelen proklamerer et evangelium som er "en stor glede for hele folket". Det nyfødte barnet er verdens frelser. Han er Kristus *kyrios* – Herren – "Herre" er også en keiserlig tittel. Og dette barnet skal bringe fred på jorden og oppfyller de gamle løftene om fredsriket som skal komme. Keiserens fødsel ble møtt med folkets hyllest. Budskapet om barnet i Betlehem ble proklamert med lovsang fra himmelens hærskarer. Det var nok ikke alle som tok hintene, men de som var orientert i samtiden, forstod.

For en kirke med makt – eller snarere en kirke som skulle bli mer og mer maktorientert – var det en stor fristelse å glemme at den kongen hvis fødsel ble feiret med jul og advent, ikke sto for et imperium og storpolitisk makt for å herske over mennesker, men søkte en annen vei inn til mennesket: som et fattig barn, en visdomslærer uten soldater, en Messias som gjorde noe så umessi-

ansk som å la seg henge på et kors uten motstand. Julens beretninger minner oss om en type makt som er annerledes.

Augustus var blant de beste, med romerfreden, lov og orden, og glede for folket, og han fortjente saktens ære. Men imperiet falt, slik alle imperier faller før eller siden når maktambisjonene blir for store. Makten kan tvinge og herske for en tid, men faller for sin egen ambisjon. Tvingen kan skape lydighet, men besvares ikke med troskap. Bare kjærligheten besvares med tro, hengivenhet, og gjenkjærlighet.

Jeg spurte redaksjonen hvorfor jeg skal skrive en artikkel om julen i NNNK når jeg faktisk har skrevet en grundig gjennomgang tidligere ("Julens polyfoni", NNNK 2009), og i tillegg skrevet to bøker om julen. Den siste, *Juleevangeliet* (Kom Forlag 2011), har 24 korte refleksjoner over tekster og tema som mange prester forteller at de har benyttet seg av. Om noen er interessert, kan de gå i bokhandelen eller sende en e-post til meg, så sender jeg *Juleevangeliet* (kr 249, gratis forsendelse) eller "Julens polyfoni" som vedlegg til e-post.

LUTHERS TESER

FREM MOT 500 ÅRET FOR LUTHERS TESER TRYKKER NYTT NORSK
KIRKEBLAD SAMTLIGE TESER I DE KOMMENDE BLADER.

14 - «Ufullkommen fromhet eller kjærlighet hos den døende fører nødvendigvis med seg stor frykt; desto større jo mindre fromheten eller kjærligheten er»

15 - «Denne frykten og skrekken er i seg selv nok (for nå å tie om andre ting) til å utgjøre skjærsildens straff, ettersom den kommer fortvilelsens skrekk nær».